

Katri Nevalainen

**TOIMINTAOPAS PANKKITOIMIHENKILÖILLE KUOLINPESÄN
PANKKIASIOIDEN HOITON**

Case Avain Säästöpankki

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma
Huhtikuu 2020**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Huhtikuu 2020	Tekijä/tekijät Katri Nevalainen
Koulutusohjelma Liiketalous		
Työn nimi TOIMINTAOPAS PANKKITOIMIHENKILÖILLE KUOLINPESÄN PANKKIASIOIDEN HOI- TOON - Case Avain Säästöpankki		
Työn ohjaaja Pekka Paajanen		Sivumäärä 32+4
Työelämäohjaaja Elina Joki-Erkkilä		
<p>Opinnäytetyön aiheeksi valittiin kuolinpesän pankkiasioden hoito Avain Säästöpankissa. Aiheen valinta pohjautui pankissa esiintyneisiin tarpeisiin. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoutta ja käytännön työn tekemisen sujuvuutta pankin toimihenkilöillä. Opinnäytetyön käytännön kehittämistehtävän tarkoituksena oli laatia toimintaopas kuolinpesän pankkiasioden hoitoon.</p> <p>Suomessa perintöoikeus määrittelee ihmisen varallisuuden jakautumisen kuoleman jälkeen. Tämä perintöoikeus pohjautuu perintökaareen. Opinnäytetyön tietoperustaan koottiin keskeiset asiat liittyen perimysjärjestykseen, kuolinpesään ja sen hallintoon sekä kuolemaan liittyviin asiakirjoihin ja niiden merkitykseen kuolinpesän asioiden hoidossa. Työn tietoperustassa käytiin läpi asiat, jotka kuoleman jälkeen on hoidettava jokaisen vainajan kohdalla. Tietoperustan asiasisältö perustui pitkälti perhe- ja perintöoikeuden kirjallisuuteen.</p> <p>Opinnäytetyön teoriaosuuteen liitettiin luku kuolinpesän pankkiasioden hoidosta ja sen pohjalta toteutettiin käytännön kehittämistehtävänä toimintaopas kuolinpesän pankkiasioden hoitoon toimihenkilöille. Toimintaoppaaseen koottiin yleisimmät kuolinpesän pankkiasiointiin sisältyvät asiat tyypillisimpään aikajärjestykseen. Toimintaopas jaettiin neljään osaan; kuolinpäivänä päättyvät palvelut, kuolinpesän osakkaan/osakkaiden oikeudet, kuolinpäivänä päättyvät palvelut ja kuolinpesän tietoihin oikeudet. Toimintaoppaasta löytyy tietoa asiakirjoista, joihin pankkitoimihenkilön tulee kiinnittää huomiota. Tavoitteena oli helpottaa olennaisen tiedon löytämistä. Toimintaopas löytyy opinnäytetyön liitteistä.</p>		

Asiasanat Kuolinpesä, perintö, perimys, perukirja, testamentti.

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date April 2020	Author Katri Nevalainen
Name of thesis Business administration		
Name of thesis AN ACTION GUIDE FOR BANK EMPLOYEES TO MANAGE THE BANKING AFFAIRS OF AN ESTATE – Case Avain Säästöpankki		
Instructor Pekka Paajanen	Pages 32+4	
Supervisor Elina Joki-Erkkilä		
<p>The topic of the thesis was the management of the bank's affairs of an estate at Avain Säästöpankki. The choice of topic was based on the needs of the bank. The aim of the thesis was to increase the bank employees' knowledge on the topic and the fluency of their practical work. The purpose of the practical development task was to draw up an action guide for the employees for managing the banking affairs of an estate.</p> <p>In Finland, inheritance law determines the distribution of a person's wealth after death. This right of inheritance is based on the arch of inheritance. The theoretical base of the thesis included key issues related to the order of succession, the estate and its administration, as well as documents related to death and their significance in the administration of the estate. The theoretical base of the thesis covered things that need to be taken care of for each deceased after death. The content of the theoretical base was largely based on the literature on family and inheritance law.</p> <p>A chapter on the management of the banking affairs of an estate was included in the theoretical part of the thesis, and on the basis of it a practical guide for employees for managing the banking affairs of an estate was drawn up as a practical development task. The most common items included in the banking operations related to an estate were compiled in the most typical chronological order in the guide. The action guide was divided into four sections; services ending on the day of the death, the rights and obligations of the shareholder (s) of the estate, termination of the banking services of the estate and those entitled to the information of the estate. In addition, the action guide contains information on documents to which the bank operator should pay attention to. The aim was to make it easier to find relevant information. The action guide can be found in the appendices of the thesis.</p>		
Key words Deed of estate inventory, estate, heritage, succession, testament.		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 PERINTÖ	3
2.1 Perinnönsaajat.....	3
2.1.1 Ensimmäinen, toinen ja kolmas parenteeli.....	3
2.1.2 Leski, avopuoliso ja rekisteröidyn parisuhteen osapuoli.....	5
2.1.3 Muut perinnönsaajat	6
2.2 Kuolinpesän hallinto	8
2.3 Oikeus perintöön ja perinnönjako.....	10
2.4 Perintöverotus pääpiirteissään	11
3 PERUNKIRJOITUS JA TESTAMENTTI.....	13
3.1 Perunkirjoituksen laatimisvelvollisuus	13
3.2 Perukirjan sisältö ja tarvittavat liitteet.....	14
3.3 Testamentin tarkoitus.....	16
3.4 Testamentin muoto ja testamenttivaihtoehdot.....	17
3.5 Testamentista luopuminen	18
4 KUOLINPESÄN PANKKIASIOIDEN HOITO	19
4.1 Surevan kohtaaminen	19
4.2 Kuolinpesän tilit	21
4.3 Kuolinpesän osakkaan oikeudet	22
4.4 Pankkiasioinnissa tarvittavat asiakirjat	23
4.5 Perunkirjoituksen merkitys pankkiasioiden hoidossa.....	24
4.6 Kuolinpesän tietojen luovutus.....	25
4.7 Pankkipalveluiden lopettamisen ajankohta.....	26
5 AVAIN SÄÄSTÖPANKIN TOIMIHENKILÖILLE TARKOITETUN TOIMINTAOPPAAN LAATIMINEN	27
5.1 Kehittämistehtävän toteutus	27
5.2 Kehittämistehtävän tuotos.....	27
6 YHTEENVETO	29
LÄHTEET.....	31
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kuolemaan liittyy monia käytännön asioita, jotka on lainsäädännön mukaisesti hoidettava. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoutta Avain Säästöpankin toimihenkilöille kuolinpesän pankkiasioiden hoidosta. Opinnäytetyön käytännön osuudessa kehittämistehtävänä oli laatia toimintaopas kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon. Tämän opinnäytetyön ja toimintaoppaan myötä pankkitoimihenkilöillä on nykyistä enemmän tietoa kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon. Toimintaoppaan tarkoituksena on lisätä asiain sujuvuutta ja yhtenäistää toimintatapoja.

Opinnäytetyön aiheen valinta pohjautui käytännön pankkityössä ilmenneisiin asioihin. Pankissa on koettu, että pankissa tieto kuolinpesän pankkiasioiden hoidosta on osin irrallista, eikä sitä ole välttämättä helposti saatavilla silloin, kun sitä tarvitaan. Kun työssä kohdataan läheisensä menettäneitä ja surun vallassa olevia ihmisiä, on tärkeää, että kaikki olennainen tieto asioiden hoitamisesta on toimihenkilöillä olemassa ja helposti saatavilla. Omaiset ovat myös usein tässä tilanteessa toimiessaan ymmällään; he ovat uuden tilanteen ja tunteiden edessä sekä tarvitsevat mahdollisesti ohjaavaa tietoa asioiden hoitoon myös muiden toimijoiden kanssa. Kuolinpesän pankkiasioiden hoitamisen tulee olla jouhevaa ja asiantuntevaa. Useimmiten kuolinpesän asioita hoidetaan pankissa ensivaiheessa kassapisteessä: siinä työskentelevällä toimihenkilöllä tulisi olla ajantasainen tieto aiheesta, jotta hän osaisi neuvoa kuolinpesän osakkaita oikein. Tämä ensikohtaaminen on useimmiten suhteellisen lyhyt ja asioiden sujuvuus on avainasemassa.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa on käsitelty keskeisiä kuolinpesään kuuluvia asioita. Työssä on tuotu esille kuolinpesän osakkaan asema, oikeudet ja velvollisuudet. Olennaisimpia käsitteitä opinnäytetyössä ovat kuolinpesä, sen osakkaat sekä perukirja ja testamentti. Opinnäytetyön teoriaosuus rakentuu pääosin näiden teemojen ympärille.

Opinnäytetyössä on nostettu esiin surevan asiakkaan kohtaaminen. Pankkiasioiden hoitaminen surun hetkellä voi olla omaisille erittäin raskasta, eikä siihen välttämättä tahdo löytyä voimavaroja. Vastuullista pankkityötä tekevien toimihenkilöiden on ammattiosaamisen lisäksi omattava vuorovaikutustaitoja, jotka ovat erityisen tarpeen näissä surevien kohtaamisissa. Surevan kohtaaminen voidaan kokea vaikeana tilanteena myös toimihenkilön näkökulmasta. Vaikka surevat omaiset kohdataan yksilöllisesti, on kuitenkin tärkeää, että näiden asioiden hoidossa on pankissa yhtenäinen linja.

Ajan ilmiöt on huomioitu opinnäytetyön teoriaosuudessa. Perintöoikeutta selviteltäessä voidaan olla tilanteessa, etteivät perinnön piiriin kuuluvat lapset välttämättä olekaan vainajan biologisia lapsia. Myös rekisteröidyn parisuhteen perintöoikeudellinen asema on huomioitu opinnäytetyössä. Osaa aiheista on käsitelty enemmän, osaa vähemmän. Kaikissa osa-alueissa on kuitenkin pyritty löytämään keskeisimmät ja tärkeimmät seikat. Esimerkkejä aiheesta reaali maailmassa on varmasti yhtä monta kuin on kuolinpesiäkin, eikä kaikissa suinkaan ole kaikkia vaiheita, jotka työssä on esitelty. On olemassa erikokoisia kuolinpesiä ja tilanteet näiden ympärillä vaihtelevat. Tärkeintä on kuitenkin, että kuolinpesän asioiden hoidossa osakkaiden oikeus toteutuu lain määräämällä tavalla.

Kuolinpesä aihekokonaisuutena on kaikkine sivuhaaroineen hyvin laaja, mutta tässä opinnäytetyössä on kuitenkin haluttu säilyttää punaisena lankana työn käyttötarkoitus ja käytännönläheisyys. Kehittämistehtävänä laadittava toimintaopas ei saa olla liian raskaslukuinen. Toimintaoppaaseen pitäisi pystyä tarttumaan helposti ja vaivattomasti silloin, kun siihen on tarvetta.

Opinnäytetyössä on kvalitatiivinen tutkimusote. Opinnäytetyön toteuttamiseksi olen tutustunut laajalti aihepiiristä löytyvään kirjallisuuteen ja sähköisiin materiaaleihin. Lähteenä on käytetty perhe- ja perintöoikeuteen sekä suruun liittyvää kirjallisuutta, e-kirjoja ja sähköisiä lähteitä. Työn lainmukaisuutta ja tekstin oikeellisuutta on tarkasteltu yhdessä työpaikkaohjaajani lakimies Elina Joki-Erkkilän kanssa. Opinnäytetyössä on käytetty lähteenä myös lakipykälää perintökaareen liittyen.

2 PERINTÖ

Ihmisen kuollessa lakimääräinen perimysjärjestys määrää sen, kenen hallintaan vainajalta jäänyt omaisuus kuoleman jälkeen siirtyy. Tähän perimysjärjestykseen voidaan vaikuttaa testamentilla. Tällöin vainaja on laatinut elinaikanaan testamentin, jolla hän määrittää kenelle haluaa omaisuutensa siirtyvän kuolemansa jälkeen. Henkilön, joka perii vainajan, on oltava elossa silloin kun perittävä kuolee. Perijäksi lukeutuu myös syntymätön lapsi siinä tapauksessa, että hän syntyy elävänä. Syntymätön lapsi saa perijän aseman vain, jos hänet on siitetty ennen perinnönjättäjän kuolemaa. Jotta perillisaseman voi saavuttaa, vaatii se joko sukulaisuutta, avioliittoa tai rekisteröityä parisuhdetta tai ottolapsisuhdetta. (Karttunen, Laasanen, Sippel, Uitto & Valtonen 2015, 740.)

Kuolinpesä syntyy perinnönjättäjän kuollessa. Se on olemassa niin kauan, kunnes perinnönjako on toimitettu. Kuolinpesän osakkaisiin lukeutuvat vainajan leski, perilliset sekä yleistestamentit saajat, mikäli vainaja on eläessään laatinut testamentin. Varallisuus kuolinpesässä riippuu siitä, missä suhteessa varoja ja velkoja on jäänyt vainajan kuoleman jälkeen. (Koponen 2019, 13.) Kuolinpesän on noudatettava vainajan elinaikanaan tekemiä sopimuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi laskut, jotka liittyvät sopimuksiin. (Fine 2018, 3.)

2.1 Perinnönsaajat

Perintöoikeuden mukaan perimysjärjestys jaetaan parenteeleihin. Vainajan sukulaiset on jaettu kolmeen eri parenteeliin sen mukaisesti, kuinka läheisiä sukulaisia he ovat olleet vainajalle. Nämä parenteelit ovat toisensa poissulkevia. (Norri 2017, 57-59.)

2.1.1 Ensimmäinen, toinen ja kolmas parenteeli

Jos vainajalla on rintaperillisiä, esimerkiksi lapsia tai lapsenlapsia, kuuluvat nämä automaattisesti kuolinpesän osakkaisiin (Koponen 2019, 13). Rintaperilliset kuuluvat perintöoikeuden mukaisesti ensimmäiseen parenteeliin, joka tarkoittaa, että heidän perimänsä osa on vähintään lakiosan suuruinen. Ensimmäiseen parenteeliin kuuluvilla on myös sijaantulo-oikeus. Siinä tapauksessa, että rintaperillinen on

itse kuollut, tulevat hänen lapsensa hänen sijaansa. (Norri 2017, 59.) Rintaperillisiä ovat kaikki suoraan alenevassa polvessa olevat lapset ja lapsenlapset. Jos joku lapsista on kuollut, mutta hänellä on kuitenkin rintaperillisiä, tulevat nämä osakkaiksi kuolleen henkilön jälkeen. Mikäli rintaperillisiä ei ole, kuuluvat kuolinpesän osakkaiksi vainajan äiti ja isä. (Koponen 2019, 13.)

Mikäli lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella, on hänellä samanlainen oikeus äitiinsä tai äidin puolen sukulaisiin kuin aviolapsenkin. Mikäli lapsen isä on vahvistanut isyyden tai avioton lapsi on tunnistettu, lapsella on samanlaiset oikeudet perintöön isänsä ja isänpuolen sukulaisten suhteen kuin avioliitossa syntyneen lapsen. Isyyslain muutoksen 1.1.2016 jälkeen isyys voidaan joissakin tilanteissa vielä kuoleman jälkeen vahvistaa. Tällaisessa tilanteessa perintöoikeus ei kuitenkaan välttämättä ole samanlainen kuin normaalitilanteessa. (Koponen 2019, 14.)

Mikäli ottolapsi on adoptoitu ennen 1.1.1980 ja adoptiovanhempi on kuollut ennen 1.7.2012, on adoptiolapsella ollut oikeus periä sekä biologiset että adoptiovanhempansa, mikäli ottolapsisuhdetta ei ole tuomioistuimessa vahvistettu uuden lain piiriin kuuluvaksi. Nykyisellään ottolasta koskeva perintöoikeus on samanlainen kuin biologisesti syntyneillä lapsilla. Sen sijaan adoptoitu lapsi ei peri enää omia biologisia vanhempiaan, koska adoptiotilanteessa perintöoikeus heihin katkeaa. (Koponen 2019, 14.)

Perintöoikeudessa toisen parenteelin muodostavat vainajan äiti ja isä, sekä heidän rintaperillisensä. Toisen parenteelin perimyoikeuteen kuuluu myös sijaantulo-oikeus eikä sille ole määritetty rajoitusta. Lakiosaa ei kuitenkaan toisessa parenteelissa ole. Jos vainajalla on ollut sisar- tai velipuolia, tulevat nämä perimään vain vanhemmiltaan jäävän osuuden vainajan perinnöstä. (Norri 2017, 67.) Jos kuollut lapsi ei ole ollut eläessään avioliitossa eikä häneltä ole jäänyt rintaperillisiä, perivät hänen vanhempansa kuolleen lapsen omaisuuden riippumatta siitä, ovatko vanhemmat avioliitossa, avioliitossa tai eronneet. Vanhemman oikeus periä lapsensa on myös riippumaton siitä, mistä lapsen omaisuus on peräisin. (Kangas 2019, 462.)

Kaikissa perintötapauksissa ei ole kolmatta parenteelia. Tämä toteutuu vain siinä tapauksessa, että ensimmäiseen tai toiseen parenteliin kuuluvia perijöitä ei ole. Kolmanteen parenteliin kuuluvat vainajan isovanhemmat ja heidän lapsensa. Kolmannessa parenteelissa ei ole sijaantulo-oikeutta eikä siihen kuuluvilla perijöillä ole lakiosaa. Vainajan sukulaisista perintöoikeuden piiriin kuuluvat enot, sedät ja tädit, mutta serkut eivät kuulu enää perintöoikeuden piiriin. (Norri 2017, 67.)

Kuolinpesään voi kuulua alaikäisiä, jotka ovat ikänsä vuoksi vajaavaltaisia. Heidän edunvalvojiaan ovat useimmiten vanhemmat tai toinen vanhemmista, mikäli kyseessä on vainajan alaikäinen jälkeläinen. Kuolinpesän osakkaina voi olla myös täysi-ikäisiä, jotka ovat edunvalvonnassa, eli he eivät kykene itsenäisesti hoitamaan raha-asioitaan tai päättämään taloudellisista asioistaan. (Fine 2018, 2.) Tällöin heidän asioitaan hoitaa Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen määräämä edunvalvoja (Joki-Erkkilä 2020). Kun kuolinpesään kuuluu edunvalvottavia osakkaita, vaativat jotkut kuolinpesän päätökset tai toimet holhousviranomaisen lupaa. Holhousviranomaisen lupa on pyydettävä mm. osituksessa tai jos vainajalla on ollut luottoja, joiden ehtoja myöhemmin muutetaan, tai kuolinpesälle otetaan lisää velkaa. Myös kuolinpesän omaisuuden myyminen kuuluu lupamenettelyyn piiriin. (Fine 2018, 2.) Kuolinpesään kuuluvan edunvalvottavan tilalla voidaan joutua käyttämään sijaista, jos lapsensa edunvalvojana toimiva vanhempi kuuluu samaan kuolinpesään lapsensa kanssa. Edunvalvojan sijaista voidaan tarvita myös eturistiriitatilanteissa. (Joki-Erkkilä 2020.) Tällöin edunvalvojan tilalle tulee sijainen, joka vastaa siitä, että myös vajaavaltaisen osakkaan oikeus pääsee toteutumaan kuolinpesän asioiden hoidossa. (Fine 2018, 2.)

2.1.2 Leski, avopuoliso ja rekisteröidyn parisuhteen osapuoli

Mikäli aviopuolisoilla on yhteisiä lapsia, ei leskellä ole perintöoikeutta puolisoonsa. Samoin jos vainajalla on perintöoikeuden omaavia lapsia entisistä avioliitoista tai avioliiton ulkopuolella, ei leskellä ole perintöoikeutta puolisoonsa. (Koponen 2019, 16-17.)

Jos avioliitossa olleella pariskunnalla ei ole lapsia, eli rintaperillisiä, tällöin leski on oikeutettu perimään puolisonsa. Lesken osakkuus kuolinpesässä voi toteutua siis lapsettoman avioparin tapauksessa. Leski on kuolinpesän osakas myös siinä tapauksessa, että vainaja on osoittanut puolisonsa yleistestamentin saajaksi tai puolisoilla on ollut avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Lesken oikeutena kuolinpesän osakkuuteen ei voida pitää sitä, että hän hallitsee jakamatonta kuolinpesän omaisuutta. Mikäli puoliset ovat sulkeneet avio-oikeutensa pois molemminpuolisesti, puoliso ei ole kuolinpesän osakas avio-oikeuden perusteella. Leski voi kuitenkin siinäkin tapauksessa olla osakas, mikäli hän on perillisenä tai testamentinsaajana. (Koponen 2019, 16-17.) Ennen perinnönjakoa toimitettava ositus selvittää mikä omaisuus on lesken omaisuutta ja mikä omaisuus kuuluu kuolinpesälle (Avain Säästöpankki 2020).

Jos puolisoitten välinen avioero on ollut voimassa kuoleman hetkellä, se sulkee aviopuolison pois perijän asemasta (Koponen 2019, 16-17). Myös jos toinen puolisoista on jättänyt avioerohakemuksen ennen

vainajan kuolemaa, tai avioerohakemuksen harkinta-aika on menossa juuri kuoleman sattuessa, leski menettää perintöoikeutensa (Norri 2017, 65).

Avopuoliso ei ole automaattisesti kuolinpesän osakas. Hän on osakkaana vain siinä tapauksessa, jos hän on testamentinsaaja. Avopuolisolla ei ole avio-oikeutta, vaikka avoliitto päättyisikin puolison kuolemaan. Omaisuus katsotaan olevan sen osapuolen omistuksessa, joka on sen hankkinut. Avopuolisolla voi olla kuitenkin mahdollisuus saada kuolinpesästä sellaista omaisuutta, joka turvaa hänen toimeentuloaan. Jos avopuoliso on testamentin perusteella oikeutettu saamaan omaisuutta kuolinpesältä, maksaa hän perintöveroa tästä toisen veroluokan mukaan. Mikäli avoparilla on yhteinen lapsi, lasketaan avopuolison perintövero ensimmäisen veroluokan mukaan. Eli avopuolison verotuksellinen kohtelu kuolinpesän omaisuuden hoidossa on riippuvaista siitä, oliko avoparilla yhteistä lasta vai ei. (Koponen 2019, 18.)

Suomen lainsäädännön mukaan parisuhde on ollut mahdollista rekisteröidä 1.3.2002 – 1.3.2017 välisenä aikana samaa sukupuolta olevien kesken. Nykyään samaa sukupuolta olevien liitot ovat avioliittoja. Rekisteröity parisuhde on myös mahdollista muuttaa avioliitoksi. Mikäli parisuhde on virallisesti rekisteröity tai pari on avioliitossa, heidän oikeutensa perintöoikeudessa ja verotuksessa on tällöin samanlainen kuin aviopuolisoillakin. (Koponen 2019, 20; Joki-Erkkilä 2020.) Parisuhteen rekisteröinnillä on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella, jollei toisin säädetä (Laki rekisteröidystä parisuhteesta 950/2001, luku 3, 8 §). Mikäli rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuoli kuolee, on eloonjääneellä oikeus hallinnoida osapuolten yhteisenä kotina käytettyä asuntoa. Näin eloonjäänyt voi toimia siinäkin tapauksessa, että kuolleen osapuolen rintaperilliset vaatisivat jäämistöön kuuluvaa kotia jaettavaksi. (Koponen 2019, 20.)

2.1.3 Muut perinnönsaajat

Jos lapsettoman avioliiton jälkeen leskeksi jäänyt kuolee, muuttuu perintöosuus toissijaisten perillisten perintöoikeuden mukaisesti jaettavaksi (Norri 2017, 70). Tällöin lesken kuollessa, perinnönjako toimitetaan hänen perillistensä ja ensiksi kuolleen puolison toissijaisten perillisten kesken. Perintöön ovat oikeutettuja ensiksi kuolleen henkilön vanhemmat, sisarukset ja näiden lapset. Enot, sedät ja tädit eivät kuulu perintöoikeuden piiriin. Toissijaiset perilliset eivät kuulu alkuperäisen kuolinpesän osakkaisiin, mutta ovat kuitenkin lesken kuolinpesän osakkaita. Heidät on kutsuttava perunkirjoitustilaisuuteen, koska he perivät lesken hänen kuolemansa jälkeen. (Koponen 2019, 20; Joki-Erkkilä 2020.)

Kuolinpesän osakkuuden voi saada myös testamentin kautta. Vainaja on voinut eläessään tehdä testamentin, jolla hän testamenttaa kaiken omaisuudestaan tai vain määräosan siitä. Vaihtoehtona on myös testamentata testamentinsaajalle kaiken mitä jää, kun muut testamentteilla määrättyt osakkaat ovat saaneet osuutensa. Testamentteja voidaan laatia eri tavoilla. Mikäli vainaja on eläessään laatinut omistusoikeus-testamentin ja siihen sisältyy toissijaismääräys, eivät nämä toissijaismääräyksen saaneet kuulu kuolinpesän osakkaisiin. Toissijaismääräyksestä ilmenee se, kuka saa perinnön omistukseensa, kun testamentinsaaja kuolee. (Koponen 2019, 16.)

Mikäli vainajalla ei ole ollut perillisiä eikä hän ole eläessään laatinut testamenttia, on valtio oikeutettu perimään vainajan. Kuolinpesät, jotka kuuluvat valtiolle, hoitaa Valtiokonttori. Mikäli vainaja on kuollut ilman perillisiä, mutta on eläessään laatinut testamentin, hoidetaan perinnönjako testamentin mukaan valtion toimesta. (Valtiokonttori 2020.) Mikäli vainajan omaisuus siirtyisi valtiolle, mutta Valtiokonttori katsoisi tarpeellisemmaksi omaisuuden siirtyvän kokonaisuudessaan tai osittain vainajan läheiselle, näin voidaan menetellä. Vaihtoehtoisesti omaisuus voidaan myös luovuttaa sen kunnan haltuun, jossa vainaja on eläessään viimeksi asunut. Kiinteä omaisuus voidaan myös luovuttaa sille kunnalle, joka on kiinteistön sijaintikunta. Mikäli perinnön pitämiseen valtion omistuksessa on erityisen painavat syyt, voidaan omaisuus jättää luovuttamatta vainajan läheiselle. Jos omaisuuden luovutus vainajan läheiselle kuitenkin vastaisi vainajan viimeistä tahtoa, voidaan perintö luovuttaa läheiselle. (Perintökaari 5.12.1991/1401, 2 §.) Valtiolla on oikeus edelleen luovuttaa perinnöttä kuolleen vainajan omaisuus jollekin vainajan läheiselle, myös avopuoliso voi tällöin tulla kysymykseen (Kangas 2019, 470-471).

Perimykselle voi olla myös esteitä. Näistä yleisiin esteisiin kuuluu perintökaaren mukainen säädös siitä, että jos henkilö on aiheuttanut vainajan kuoleman, ei hänellä ole oikeutta perintöön tai testamenttiin. Riippumatta siitä, että teko olisi tahattomasti aiheutettu ja tekijä syyntakeeton, ei hän voi olla perijänä tai testamentinsaajana. Myös syyllistyminen testamentin hävittämiseen tai salaukseen tai osallisuus näihin toimiin katsotaan olevan esteenä perimykselle. Vainaja voi myös testamentin kautta tehdä jonkun sukulaisistaan perinnöttömäksi. Tähän on yleensä painavat syyt; joko henkilö on loukannut tahallisesti rikoksen muodossa vainajaa tai tämän lähiomaista, tai on viettänyt muutoin siveetöntä tai sopimatonta elämää. Tällöin toimien ei katsota olleen kertaluontoisia, vaan tässä kohtaa arvioidaan henkilön elämää ja elämäntapoja kokonaisvaltaisesti. Jos vainaja haluaa jonkun jäävän perinnöttömäksi, on tästä oltava maininta testamentissa sekä peruste, jonka perusteella tähän lopputulokseen on tultu. (Kangas 2019, 464-466.)

2.2 Kuolinpesän hallinto

Kaikki kuolinpesän osakkaat ovat oikeutettuja päätöksentekoon kuolinpesään liittyvissä asioissa. Yleensä kuolinpesän asioista on päätettävä yksimielisesti, eli päätökset, joita tehdään, tulee ensin hyväksyttävä kaikilla kuolinpesän osakkailla. Tämä voi muodostua haasteelliseksi, mikäli kuolinpesään kuuluu paljon osakkaita tai he asuvat hyvin etäällä toisistaan. Asioiden hoitaminen voi olla käytännön kannalta helpompaa, jos yksi osakkaista päättää kuolinpesän asioista muiden osakkaiden antaman valtakirjan perusteella. Silloin kuolinpesän asioiden hoitamisesta tulee vallita yhteisymmärrys ja luottamus, jotta päätöksenteko voidaan valtuuttaa yhden osakkaan vastuulle. Mikäli osakkaat eivät löydä keskuudesta valtuutettua, voivat he valita asioita hoitamaan myös jonkun muun henkilön, jonka he valtuuttavat tehtävään. (Fine 2018, 3.) Jos kuolinpesään kuuluu ikänsä vuoksi vajaavaltainen, on hänellä oltava lakimääräinen edunvalvoja edustamaan päämiestään. Samoin toimitaan, jos kuolinpesän osakkaana on täysi-ikäinen vajaavaltainen henkilö. (Kangas 2019, 485.)

Kuolinpesän varallisuus on yhteisesti kuolinpesän osakkaiden hallinnassa, mikäli pesän varallisuuden hallitsemista ei ole osoitettu testamentilla. Kuolinpesän varojen ollessa yhteishallinnossa, päätökset siihen liittyen on tehtävä osakkaiden kesken yksimielisesti, riippumatta kunkin osakkaan osaksi tulevan perintöosuuden määrästä. Esimerkkinä mainittakoon, että mikäli kuolinpesän kiinteistöjä tai asunto-osakkeita myydään, on tähän oltava kaikkien osakkaiden suostumus. Mikäli kuolinpesän varojen hoidossa joudutaan toimittamaan toimenpide, joka ei luonteensa vuoksi kestä ajankulumista, voidaan toimenpide kuitenkin toteuttaa riippumatta siitä, saadaanko kaikkien osakkaiden mielipide asiaan selville. (Koponen 2019, 21.)

Usein kuolinpesän yhteishallintoon kuuluu saman perheen jäseniä ja he ovat tuttuja toisilleen. Tällöin asioiden hoito voi sujua sujuvasti ja päätöksistä voidaan olla yhtä mieltä. Mikäli perinnönjättäjällä on useampia rintaperillisiä, voi tilanne saada uudenlaisia käännteitä. Yhteisymmärrystä ei ehkä enää löydykään niin helposti, kun kuolinpesään kuuluvia osakkaita on paljon. (Kangas 2019, 486.) Näissä tilanteissa tunteet ovat useimmiten läsnä, eikä negatiivisistakaan kohtaamisista voitane vältyä.

Mikäli kuolinpesän osakkaat eivät pääse yhteisymmärrykseen kuolinpesän asioiden hoidosta tai he eivät halua itse selvittää asioita, voidaan kuolinpesä luovuttaa pesänselvittäjän hallittavaksi. Pesänselvittäjä on käräjäoikeuden määräämä ja hänen vastuullaan on, että kaikkien osakkaiden etu toteutuu pesänselvi-

tyksessä. (Fine 2018, 4.) Joissakin tapauksissa vainaja on eläessään voinut määrätä tietyn henkilön hoitamaan kuolinpesän asioita (Koponen 2019, 21). Kuolinpesän osakkaat valtuuttavat yhdessä pesänhoitajan hoitamaan kuolinpesän asioita (Fine 2018, 4).

Pesänselvittäjän tavoitteena on saada selvyys siitä, onko kuolinpesä jaettavissa. Pesänselvittäjä tulkitsee toimissaan vainajan testamentin lisäksi avioehtosopimusta, mikäli sellainen on laadittu. Hän myös arvioi omaisuuden käypään arvoonsa. Mikäli osakkailta on sovitut arvot jollekin omaisuudelle, pesänselvittäjä käyttää niitä. Pesänselvittäjältä edellytetään puolueetonta toimintaa. (Lindholm 2019, 118.) Mikäli omaisuuden arvostaminen koetaan vaikeaksi, voidaan siihen käyttää eri asiantuntijoiden apua. Tämä todennäköisesti aiheuttaa kuitenkin kuluja kuolinpesälle, joten sen tarpeellisuus on syytä määrittää. (Puronen 2013, 51.)

Ensisijaisena tavoitteena pesänselvityksessä pidetään velkojen maksamista, sekä sovittelua velkojien ja kuolinpesän välillä. Pesänselvittäjällä on oikeus realisoida kuolinpesän omaisuutta, mikäli se on tarkoituksellista pesän selvityksessä. Tällöin pesänselvittäjän on kuitenkin kysyttävä mielipide kuolinpesän osakkailta, mikäli se käytännössä on mahdollista. Pesänselvittäjän on mahdotonta tietää, minkälaista arvoa kuolinpesän jäämistön oleva omaisuus merkitsee osakkaille. Juuri arvokysymys jäämistön selvityksessä voi aiheuttaa haastavia tilanteita selvittäjän ja osakkaiden välille. (Aarnio & Kangas 2010, 346.)

Mikäli kuolinpesään kuuluu kiinteää omaisuutta, on pesänselvittäjällä oikeus kiinnittää omaisuutta ilman osakkaiden lupaa. Sen sijaan kiinteän omaisuuden panttaamiseen on kysyttävä osakkaiden suostumus. Mikäli pesänselvitys selvittäjän kanssa ei onnistu, voidaan pesänselvittäjä vapauttaa tehtävästään hänen oman hakemuksensa perusteella. Osakkaat voivat myös hakea selvittäjän vapauttamista, mikäli katsovat sen aiheelliseksi. Mikäli pesänselvittäjä on sopimaton tehtävänsä, hänet voidaan myös erottaa tehtävästään. Erottamisvaatimukseen ovat oikeutettuja kaikki, joiden oikeus on riippuvaista pesänselvityksestä. (Aarnio & Kangas 2010, 346.)

Kuolinpesän osakas ei ole henkilökohtaisessa vastuussa kuolinpesän veloista. Näin voi kuitenkin käydä, mikäli kuolinpesän osakas laiminlyö perunkirjoituksen tekemisen tai antaa väärää tietoa kuolinpesän velkoihin liittyen. (Fine 2018, 6.) Vainajan eläessään ottamat velat eivät eräänny hänen kuollessaan. Perintökaaren mukaisesti vainajan velat on maksettava pois ennen kuin perintö jaetaan. (Koponen 2019, 192-194.) Mikäli vainajalta on jäänyt velkaa, suoritetaan maksu näihin vainajalta jääneistä kuolinpesän varoista (Fine 2018, 6). Velkojalla on velvollisuus vastaanottaa suoritus, vaikka se poikkeaisi alkuperäisestä maksusuunnitelmasta. Myös velallisen velvollisuus koronmaksun osalta päättyy tuolloin. Mikäli

vainajan velka ei eräänny kuuden kuukauden kuluessa kuolemasta, on kuolinpesän osakkailla oikeus irtisanoa se. Kun perunkirjoituksesta on kulunut kuukausi, on velkojalla oikeus vaatia lisää vakuutta erääntymättömästä velasta, mikäli vakuuden ei katsota olevan riittävä. (Koponen 2019, 192-194.) Kuolinpesään kuuluvista varoista maksetaan ensin kulut, jotka liittyvät pesänselvitykseen ja hautaukseen. Vasta näiden jälkeen maksetaan muut velat. Pankilla on usein oikeus eräännyttää velka velallisen kuoleman jälkeen. Tällöin velka tulee maksettavaksi kerralla, sen sijaan että olisi noudatettu alkuperäistä maksusuunnitelmaa. Pankin kanssa voi kuitenkin neuvotella maksuehdoista. (Fine 2018, 6.)

2.3 Oikeus perintöön ja perinnönjako

Perinnönjaon toimittamiseen on kuolinpesän osakkailla muutamia vaihtoehtoja. Yleisimmin käytetään pesän jakamista kuolinpesään kuuluvien osakkaiden kesken yhteisellä sopimuksella. Mikäli sopimukseen ei päästä, voidaan käyttää myös pesänjakajaa, joka suorittaa jaon neuvoteltuaan siitä ensin osakkaiden kanssa. (Lindholm 2019, 110; Joki-Erkkilä 2020). Mikäli pesä jaetaan sopimusjakona, on kuolinpesän osakkaiden oltava yhtä mieltä siitä, kuinka pesän omaisuus arvostetaan. Suoritettaessa kuolinpesän jako tasajakona, saa kukin osakas oman osuutensa kaikkea omaisuutta mitä pesässä on. (Koponen 2019, 68.) Kuolinpesää kohdellaan tuloverotuksessa erillisenä verovelvollisuuden osalta. Ne tulot ja menot, joita pesässä vuoden aikana on, ilmoitetaan veroilmoituksella. Kuolinvuoden aikana tuloverotus toteutetaan kuin vainaja olisi kuollut vuoden viimeisenä päivänä, todellisesta kuolinpäivästä riippumatta. Kun pesä on lopullisesti jaettu, päättyy kuolinpesän itsenäinen verovelvollisuus. (Lindholm 2019, 110.)

Kuolinpesä voidaan myös pitää jakamattomana, tai suorittaa osittainen perinnönjako. Perillisten perintöverovelvollisuuden katsotaan alkaneen silloin, kun vainaja on kuollut. Pesän ositus tehdään siinä tapauksessa, että vainaja on ollut eläessään avioliitossa. Osituksessa lasketaan puolisojen varojen ja velkojen erotus. Pesän yhteenlaskettujen säästöjen katsotaan olevan puoliksi jaettu puolisojen kesken; se puoliso, jolla on enemmän varallisuutta, on velvoitettu antamaan tasinkoa vähemmän säästöjä omaavan puolison hyväksi. (Lindholm 2019, 110; Joki-Erkkilä 2020.) Tämä on tärkeä huomioida erityisesti niissä tapauksissa, kun vainajalta on jäänyt rintaperillisiä tai hän on laatinut testamentin (Aarnio ym. 2016, 27). Tällöin leski on oikeutettu säästöistä puoleen ja vainajan osuus, toinen puoli, jää pesään (Lindholm 2019, 110). Mikäli lesken omistama omaisuus osituksessa on suurempi, tulisi hänen lähtökohtaisesti luovuttaa tasinkoa vähemmän omistavalle (Joki-Erkkilä 2020). Leskellä on kuitenkin avioliittolain nojalla oikeus kieltäytyä luovuttamasta tasinkoa niille, jotka ovat ensiksi kuolleen perillisiä (Lindholm

2019, 110). Tällöin leski voi käyttää tasinkoetuoikeuttaan (Aarnio ym. 2016, 31). Kun omaisuus kuolinpesässä on jaettu jakokirjan mukaisesti, on kullakin osakkaalla oikeus määrätä omaisuudesta, joka on hänelle osoitettu perinnönjaon mukaan. On kuitenkin huomioitava, että jakokirjaan täytyy olla selkeästi yksilöity kunkin osakkaan omaisuudenlaji ja määrä. (Lindholm 2019, 120.)

Kun perittävä on kuollut, voivat kuolinpesän osakkaat tehdä yhteisestä sopimuksesta päätöksen, että kuolinpesä jätetään jakamatta tietyksi määräajaksi tai toistaiseksi. Tällainen sopimus ei kuitenkaan ole mahdollista sellaisessa kuolinpesässä, jota hallitsee pesänselvittäjä. Mikäli kuolinpesä päätetään pitää jakamattomana, laaditaan tästä joko suullinen tai kirjallinen sopimus. Mikäli sopimus tehdään toistaiseksi voimassaolevaksi, on kenellä tahansa kuolinpesän osakkaalla oikeus irtisanoa sopimus milloin tahansa. Tässä noudatetaan kuitenkin kolmen kuukauden irtisanomisaikaa, ellei muusta ole sovittu. Mikäli sopimus on tehty määräajaksi, on tämän purkamiselle oltava erityinen peruste. Kuolinpesä halutaan usein pitää jakamattomana niin kauan kuin vainajan leski elää. Mikäli jakamattoman kuolinpesän omaisuutta myydään, on tähän oltava kaikkien kuolinpesän osakkaiden suostumus. (Lindholm 2019, 111-114.)

Mikäli kuolinpesä päätetään jakaa vain osittain, on tästä syytä merkitä jakokirjaan selkeästi, mikä osa on jaettu ja miten. Tämä helpottaa pesän lopullista jakamista. Silloin, kun vainajan leski elää, hänellä on oikeus pitää pesä jakamattomana yhteisenä kotinaan pidetyn asunnon ja irtaimiston osalta. Mikäli perilliset vaativat pesän jakamista kaiken omaisuuden osalta, voidaan jako toteuttaa. (Lindholm 2019, 119-120.) Tällöin lesken kotinaan käyttämä asunto ja koti-irtaimisto siirtyvät perillisten hallintaan vasta, kun leski on kuollut. Muu omaisuus siirtyy lesken vielä eläessä. (Joki-Erkkilä 2020.)

2.4 Perintöverotus pääpiirteissään

Kuolemantapauksen jälkeen saatavan omaisuuden saaja on verovelvollinen valtiolle. Perintövero on säädetty perintövero- ja lahjaverolain mukaisesti. Verovelvollisuus perintöveron osalta alkaa siitä hetkestä, kun perinnönjättäjä on kuollut. (Aarnio ym. 2016, 253-254.) Verohallinto toimittaa perintöverotuksen huomioiden siinä tasapuolisesti sekä verotettavan että valtion etua. Perukirja toimii kuolinpesän varallisuudesta annettuna veroilmoituksena, joten perukirja toimitetaan verotoimistoon. Tässä tapauksessa vastaanottava verotoimisto on sillä paikkakunnalla, jossa vainaja on viimeiseksi ollut kirjoilla. (Lindholm 2019, 78-80.) Kun perunkirjoitus on toimitettu, on perukirja toimitettava verotoimistoon viimeistään

kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta. Mikäli toimitus myöhästyy, se voi vaikuttaa perintöveron määrään nousevasti. (Norri 2017, 335.)

Verotusta toimitettaessa huomioidaan perinnönjako. Mikäli sitä ei ole tehty, suorittaa Verohallinto perinnönjaon laskennallisesti. Tällöin puolisolle annetaan hänelle kuuluva osituksen mukainen osuus ja loppuosa jaetaan muille perillisille tai kuolinpesän osakkaille. Tämän laskelman perusteella perillisille määrätään perintövero. Kun verottaja laatii perinnönjaon laskennallisesti, voi se poiketa todellisesta juuri omaisuuden arvostuksen kohdalla. Mikäli vainaja on eläessään laatinut testamentin, voi laskennallinen perintöosuus olla eri kuin testamentissa mainittu. Kun perintö on jaettu, voidaan perintöverotukseen hakea oikaisua Verohallinnolta. Kun perintöverotus käsitellään Verohallinnossa, katsotaan käsittelypäivämäärä ajankohdaksi verotuksen toimitukselle. Lain mukaan perintöverotus on toimitettava kolmen vuoden kuluessa siitä, kun verovuosi on päättynyt. Verovuotena pidetään sitä kalenterivuotta, jolloin perinnönjättäjä on kuollut. (Lindholm 2019, 78-80.)

Perintöverotukseen voidaan hakea lykkäystä, jos siihen on perustellut syyt. Tällaisia syitä voivat olla pesän varoihin kohdistuvat oikeudenkäynnit tai oikeusriidat. Myös kuolinpesän osakkaalla on oikeus hakea lykkäystä. Mikäli yksi osakas hakee lykkäystä, lykkääntyy kaikkien osakkaiden perintöverotus, mikäli Verohallinnosta se myönnetään. (Lindholm 2019, 78-80.)

Perintöverotus jaetaan veroluokkiin. Veroluokkia on kaksi. (LIITE 1). Se, mihin veroluokkaan kukin perijä kuuluu, riippuu hänen sukulaisuussuhteestaan vainajaan. (Lindholm 2019, 82.)

I. perinnönjättäjän aviopuoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakumppani tai avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (26/2011) tarkoitettu avopuoliso saamansa perintökaaren 8 luvun 2 §:ssä tarkoitetun avustuksen määrään asti; sekä II. muut sukulaiset ja vieraat. (Perintö- ja lahjaverolaki, 12.7.1940/378, 11§.)

Mikäli vainajan kihlakumppani saa kuolinpesästä avustusta perintökaaren mukaisesti, hän voi kuulua ensimmäiseen veroluokkaan. Rekisteröidyn parisuhteen osapuoli rinnastetaan aviopuolisoon perintöveroluokassa. (Lindholm 2019, 82.)

3 PERUNKIRJOITUS JA TESTAMENTTI

Perukirja on laissa määritelty asiakirja, joka tulee laatia jokaisen vainajan jälkeen. Kun perukirja laaditaan huolella, se osoittaa kaikille asiaan liittyville tahoille luottamuksen kuolinpesän asioiden kunnollisuudesta. Juridisen puolen lisäksi perukirjasta voi olla iloa myös tuleville sukupolville; siitä voi saada itselleen merkityksellistä tietoa sen ajan elämästä ja varallisuuden rakenteesta vainajan kohdalla. (Aarnio ym. 2016, 1-7.) Testamentti on vainajan eläessään laatima tahdonilmaisu, jossa hän määrää omaisuutensa omistusoikeuden siirtymisestä (Karttunen ym. 2015, 759).

3.1 Perunkirjoituksen laatimisvelvollisuus

Perunkirjoituksen laatimisvelvollisuus on olemassa silloin, jos vainaja on kuolinhetkellään ollut merkittynä kotipaikkarekisteriin Suomessa (Koponen 2019, 36). Perunkirjoituksella on kahdenlaista merkitystä; ensisijaisesti siitä selviää kuolinpesän varallisuus ja velat vainajan kuolinhetkellä, samoin perukirja toimii veroilmoituksena Verohallinnolle (Norri 2017, 281). Perukirja toimii myös osakasluettelona, koska siitä selviää kuolinpesään kuuluvat osakkaat sekä vainajan leski ja mahdolliset testamentinsaajat (Puronen 2013, 16; Joki-Erkkilä 2020).

Perunkirjoitus on laadittava kolmen kuukauden kuluessa vainajan kuolemasta. Tämä määräaika umpeutuu sinä päivänä, kun kolme kuukautta tulee täyteen, riippumatta siitä, sattuuiko umpeutumispäivä olemaan pyhä- vai arkipäivä. Velvollisuus perunkirjoituksen laadintaan on aina, se ei ole sidoksissa vainajan ikään. Mikäli kyseessä on pieni lapsi, joka on elävänä syntynyt mutta sittemmin kuollut, on perunkirjoitus toimitettava myös tässä tapauksessa. (Aarnio ym. 2016, 79.) Perukirja on laadittava myös sellaisesta pesästä, jossa varoja ei ole. Ellei vainajalla ole perillisiä eikä hän eläessään ole laatinut testamenttia, jää perukirjan toimittamisvastuu viranomaisten tehtäväksi. (Puronen 2013, 29.)

Perunkirjoituksen laatimiselle voi hakea lisääaikaa perustellusta syystä. Hakemus laatimisajan pidentämiseksi toimitetaan Verohallinnolle. Perusteita perunkirjoituksen lisäajalle voivat olla omaisuuden laajuus tai laaja osakaskunta. (Joki-Erkkilä 2020.) Mikäli vainaja on eläessään harjoittanut liiketoimintaa ja yrityksen viimeisin tilinpäätös on vielä keskeneräinen, voi lisäajan hakeminen tulla kysymykseen. Lisääaikaa perukirjan laatimiselle voidaan hakea myös tilanteessa, jossa vainajalla on useita toissijaisperillisiä, eikä heidän asuinpaikkansa ole selvillä. (Koponen 2019, 36.)

3.2 Perukirjan sisältö ja tarvittavat liitteet

Perunkirjoituksesta selviää ketkä ovat kuolinpesän osakkaita. Siitä käy ilmi myös mitkä ovat kuolinpesän velat ja varat sillä hetkellä, kun vainaja on kuollut. Perukirjaa käytetään perustana myös perintöverotusta laadittaessa. Mikäli perukirja jätetään laatimatta, voi siitä seurata velkavastuu. (Koponen 2019, 35.)

Pesän osakkaat valitsevat kaksi uskottua miestä, joiden tehtävänä on laatia perukirja. Vastuu perukirjan laatimisesta on sillä kuolinpesän osakkaalla, jonka hallussa jäämistöomaisuus on. Uskottujen miesten ei tarvitse olla ammattilaisia, heiltä vaaditaan kuitenkin täysi-ikäisyyttä eivätkä he voi olla vajaavaltaisia. (Koponen 2019, 35.) Käytännössä on kuitenkin suositeltavaa valita uskotuiksi miehiksi ammattilaisia (Joki-Erkkilä 2020). Osakkaiden on tärkeä huomioida, että jälkikäteen ei voida vedota perukirjan jäävyyteen epäluotettavuuden tai virheellisuuden vuoksi. Valinnassa on myös painotettava puolueettomuutta, jotta jokaisen osakkaan oikeus säilyy. (Koponen 2019, 35.) Uskottujen miesten vastuulla on, että perukirjaan merkitään kaikki, mikä siihen kuuluu merkittäväksi. Heidän on myös annettava pesään kuuluvalla omaisuudelle joku lähtöarvo. Uskotut miehet kirjaavat todistuksena perukirjaan, ”että he ovat kaiken (heille ilmoitetun) siihen oikein merkinneet ja pesän varat arvioineet parhaan ymmärryksensä mukaan”. (Lindholm 2019, 50.)

Perukirja jaetaan kolmeen osioon, joihin jokaiseen on määritelty oma sisältönsä. Ensimmäistä osaa kutsutaan johdannoksi. Siitä selviävät perustiedot, joiden perusteella perukirjaa lähdetään laatimaan. (Puronen 2013, 20.) Perukirjan ensimmäiseen osioon merkitään perunkirjoituksen laatimispaikka, aika, sekä tiedot uskotuiksi miehiksi valituista henkilöistä. Myös vainajasta tulee löytyä täydellinen nimi, hänen henkilötunnuksensa, ammattinsa sekä kuolinaika ja -paikka. Näiden vainajaa koskevien tietojen oikeellisuus tarkistetaan väestörekisteriotteelta tai virkatodistuksesta. Perukirjaan tulee liittää myös tiedot vainajan eloonjääneestä puolisoista ja perillisistä. Myös henkilötunnukset ja osoitteet on kirjattava. Nämä tiedot on myös tarkistettava virkatodistuksesta. Mikäli kuolinpesään kuuluu perinnöstä luopuva, on hänestä toimitettava myös sukuselvitys, jotta sijaantuloperilliset voidaan varmistaa. (Lindholm 2019, 32-36.)

Suomalaiseen kirkkoon kuuluvat voivat tilata virkatodistuksen omasta seurakunnastaan (Lindholm 2019, 32-36). Mikäli henkilö ei kuulu seurakuntaan, löytyvät hänen vastaavat tietonsa Digi- ja väestötietovirastosta (Joki-Erkkilä 2020). Perukirjaan on merkittävä lesken lisäksi myös testamentin saajat, sekä tiedot eronneesta aviopuolisosta, mikäli omaisuutta ei ole ositettu vainajan kuolemaan mennessä.

Perukirjasta on käytävä ilmi kunkin perillisen sukulaisuussuhde vainajaan. Jos kuolinpesässä on toissijainen perillinen, joka ei ole kuolinpesän osakas, on häntä koskevat tiedot merkittävä perukirjaan. Perukirjassa mainitaan kaikki henkilöt, jotka ovat läsnä perunkirjoitustilaisuudessa. Myös kutsun lähettämistapa tai lähettämättä jättäminen perusteluineen on mainittava. Kutsun lähettämättä jättäminen voi tulla kysymykseen silloin, jos henkilön olinpaikkaa ei ole voitu saada selville. Mikäli vainaja on eläessään laatinut testamentin, tulee se mainita perunkirjoituksessa. Myös puolisoiden välinen avio-oikeus, sen peruste tai mahdollinen avioehto on mainittava. (Lindholm 2019, 32-36.)

Perukirjan toinen osio käsittää kuolinpesään kuuluvan varallisuuden ja velat. Tiedot omaisuudesta luetteloidaan. Mikäli vainajalta jäi leski, myös hänen varallisuutensa merkitään perukirjaan. (Puronen 2013, 24.) Kuolinpesän varat ja velat merkitään perukirjaan siten, kuin ne ovat olleet silloin, kun vainaja on kuollut. Koko vainajalle kuulunut varallisuus ja velat luetteloidaan ja niille tehdään arvio. Se henkilö, joka on parhaiten selvillä kuolinpesään liittyvästä omaisuudesta, antaa arvion pesän varallisuudesta. Helpoimmin luettelointi tehdään omaisuuslajeittain, jolloin kiinteä omaisuus ja rahavarat ilmoitetaan omissa osioissaan. Mikäli esimerkiksi koti-irtaimistoon kuuluvien esineiden arvo on vähäinen, voidaan ne käsitellä yhtenä kokonaisuutena. (Lindholm 2019, 36-41.) Perukirjan toinen osio on yleensä laajin osialue perukirjassa. Se on myös merkittävin perintöverotuksen näkökulmasta tarkasteltuna. (Puronen 2013, 24.)

Perukirjan kolmannessa eli viimeisessä osiossa ovat tilaisuudessa läsnä olleiden allekirjoitukset (Puronen 2013, 26). Tässä osiossa on lisäksi mainittava lesken antamat ilmoitukset, mahdolliset vakuutustiedot ja muut korvaukset. Lisäksi mainitaan vainajan antamat lahjat. (Joki-Erkkilä 2020.) Kolmannen kappaleen lopussa on yleisesti lausunto, ettei allekirjoittaneilla ole mitään huomautettavaa asiasta. Hyvää perunkirjoitustapaa noudatettaessa alkuperäisiä perukirjoja laaditaan yhtä monta kuin on kuolinpesän osakkaitakin, sekä oma kappaleensa verottajaa varten. (Puronen 2013, 26.) Opinnäytetyön liitteissä on malliesimerkki yksinkertaisesta perukirjasta. (LIITE 2).

Perukirjan laatimisen lisäksi siihen tarvitaan liitteitä, joista tietojen oikeellisuus voidaan varmistaa. Asiakirjoista riittää kustakin yksi jäljennös ja alkuperäisiä asiakirjoja on perikunnan säilytettävä. (Lindholm 2019, 51-52.) Perukirjan liitteeksi Lindholmin (2019, 51-52) mukaan tulee lisätä:

- sukuselvitys
- testamentti
- avioehtosopimus
- ositussopimus, voimassa oleva, mikäli sellainen on laadittu

- mikäli vainaja on ollut avioliitossa, ensiksi kuolleen puolison perukirja sekä osituskirja
- jäljennös jakokirjasta
- valtakirja, mikäli jotakuta edustaa asiamies
- lahjakirjat
- omaisuuden arvon todistukset
- perinnöstä luopujan asiakirja tai perintöosuuden luovutusta koskeva asiakirja
- lakiosailmoitus
- muut mahdolliset asiakirjat, jotka ovat tarpeellisia pesän tilan selvyydeksi saamiselle.

3.3 Testamentin tarkoitus

Testamentti on varallisuutta koskeva oikeustoimi, jolla perittävä määrää, kenelle hänen omaisuutensa omistusoikeus tai sen osia siirretään hänen kuolemansa jälkeen. Mikäli testamenttia ei ole laadittu, sovelletaan perimistä koskevia lain määräyksiä. (Karttunen ym. 2015, 760.) Testamentin tekijällä on oikeus määrätä testamentissaan vain omasta omaisuudestaan. Testamentti mahdollistaa kuolinpesän osakkuuksien muutokset sekä määrittelee omaisuuden jaettavaksi toisin kuin se määräytyisi lakimääräisten perimyssääntöjen mukaisesti. (Aarnio ym. 2016, 59.)

Omaisuuttaan koskevan testamentin voi laatia täysi-ikäinen, myös edunvalvonnassa oleva henkilö (Karttunen ym. 2015, 760). Myös 15-vuotiaalla on oikeus laatia testamentti itse hallitsemastaan omaisuudesta, esimerkiksi työstä saadusta ansiosta (Aarnio ym. 2016, 62-63). Se, onko henkilö kykenevä laatimaan testamentin, riippuu hänen ymmärryksestään. Mikäli testamentin oikeellisuudesta ollaan eri mieltä, on tästä laadittava moite. Moitteenvaraisia pätemättömyysperusteita voivat olla alaikäisyys, mielisairaus tai muu sieluntoiminnan häiriö. Mikäli testamentin tekijä on painostettu laatimaan testamentti, voidaan se julistaa pätemättömäksi. Myös puute määrämuodossa voi olla peruste pätemättömyydelle. (Karttunen ym. 2015, 760.)

Testamentin saajan on oltava elossa silloin, kun testamentintekijä kuolee, tai hänen tulee olla ainakin siinnyt silloin, jos ei ole vielä syntynyt. Mikäli testamentinsaaja on ollut vainajan kihlakumppani, avio- puoliso tai rekisteröidyn suhteen toinen osapuoli ja heidän yhteiselonsa päättyy ennen vainajan kuolemaa, testamentti raukeaa. Testamentin saajan velvollisuutena on saattaa testamentti tiedoksi viimeistään 10 vuoden kuluttua siitä, kun testamentin laatija on kuollut. (Karttunen ym. 2015, 760.)

3.4 Testamentin muoto ja testamenttivaihtoehdot

Testamentti on määrämuodoltaan tarkka (Karttunen ym. 2015, 759). Testamentin tyyppin ja muotoilun voi kuitenkin valita itse, siihen ei Suomen laki ole säätänyt tarkkoja määräytyksiä. Ajan myötä testamentteista on muotoutunut tietyntyyppisiä, kun ne useimmiten laaditaan niin, että katsotaan mallipohjaa jo laaditusta testamentista. Tällöin on vaarana virheiden toistuminen. (Norri 2017, 93-94.) Opinnäytetyön liitteissä on malliesimerkki yksinkertaisesta testamentista. (LIITE 3).

Vähimmäisvaatimuksena testamentista voidaan pitää asiakirjaa, joka pitää sisällään testamenttimääräykset ja siinä on allekirjoitukset sekä todistajat. Tärkeää on merkitä testamenttiin myös laatimispäivämäärä, joskaan sen poisjättäminen ei ole muotovirhe. (Karttunen ym. 2015, 759.) Mikäli testamentin laatija on tehnyt yleistestamentin, määräytyy testamentin saajalle kuolinpesän osakkuus riippumatta siitä, oliko hänellä sukulaisuussuhde vainajaan vai ei. Yleistestamentin saaja voi olla juridinen henkilö kuten esim. valtio tai luonnollinen henkilö. Riippumatta siitä, onko henkilö luonnollinen tai juridinen, hänet on merkittävä osakkaaksi perukirjan osakasluetteloon. (Aarnio ym. 2016, 59-61.)

Normaalimuotoinen testamentti, kuten muutkin testamenttivaihtoehdot, voidaan laatia käsin tai koneella. Testamentissa on oltava aina allekirjoitukset sekä kahden esteettömän todistajan varmennus. Esteellisyyssääntöön kuuluu kaksi asiaa, joihin sovelletaan testamentin tekohetken tilannetta: todistaja ei saa olla sukulainen tai hänellä ei saa olla suhdetta sukulaiseen. Näin vältytään tilanteelta, ettei kukaan voi todistaa oikeaksi itsensä hyväkseen laadittua testamenttia. Todistajien on oltava läsnä samanaikaisesti ja he allekirjoituksellaan todistavat testamentin antajan allekirjoituksen. Allekirjoitustilanteessa todistajien ei oleteta tietävänsä todisteen sisältöä. Heidät täytyy kuitenkin saattaa tietoiseksi sitä, että he ovat todistaneet juuri testamentin allekirjoitusta. (Aarnio ym. 2016, 59-61.)

Mikäli testamentin laatiminen tapahtuu poikkeuksellisesti hätätilanteessa, voidaan se laatia suullisesti silloin, kun läsnä on yhtä aikaa kaksi todistajaa. Samoin hätätilatestamentti voidaan laatia myös käsin kirjoittaen ja allekirjoittaen. (Karttunen ym. 2015, 762.) Suullisen hätätilatestamentin katsotaan olevan pätevä vain silloin, jos testamentin laatijalla ei ole mahdollisuutta fyysisen tai psyykkisen vamman vuoksi tehdä sitä kirjallisesti. Tästä on laadittava selostus perukirjaan. Mikäli hätätilatestamentin laatijan este lakkaa, hänellä katsotaan olevan kolmen kuukauden ajan mahdollisuus tehdä normaalimuotoinen testamentti, jolloin hätätilatestamentti raukeaa. (Aarnio ym. 2016, 62.)

3.5 Testamentista luopuminen

Testamentilla osoitetusta omaisuudesta tai varallisuudesta on oikeus luopua. Luopuminen voidaan tehdä koskien koko testamenttia tai osaa siitä. Mikäli kaikki testamentin saajat ovat sitä mieltä, etteivät he halua vedota testamenttiin, on se viisain jättää liittämättä perukirjaan. Tällöin verottajakaan ei ota sitä huomioon. Testamentista voidaan luopua myös jonkun muun hyväksi. Käytännössä on luopua siitä esimerkiksi oman lapsensa hyväksi, jolloin lapsi kirjataan perukirjaan ja hänestä tulee kuolinpesän osakas. Luopumisesta on tehtävä kirjallinen ilmoitus kuolinpesälle. (Puronen 2013, 104-105, 113-114.) Luopuminen on tärkeää tehdä ennen perintöön ryhtymistä, jotta vältetään ylimääräisiltä veroseuraamuksilta (Joki-Erkkilä 2020).

4 KUOLINPESÄN PANKKIASIOIDEN HOITO

Tässä luvussa käydään läpi kuolinpesän pankkiasioiden hoitoa. Luvussa on ihan ensimmäiseksi haluttu nostaa esille surevan ihmisen kohtaaminen. Nykypäivänä kuolemasta on vieraannuttu entisaikoihin verrattuna ja surevan ihmisen kohtaaminen voidaan kokea vaikeana. Kun toimihenkilö tiedostaa ja tunnistaa suruprosessiin mahdollisesti kuuluvia asioita, voidaan sureva palvella ammattimaisesti ja tilanteen vaatimalla herkkyydellä. Surun käsittelyä seuraavissa alaluvuissa on käyty läpi yleisimmät pankkiasiat, jotka useimmiten nousevat esille, kun vainajan lähiomainen asioi pankissa.

4.1 Surevan kohtaaminen

Pankkityössä kohdataan ihmisiä kaikista elämäntilanteista. Surevan ihmisen kohtaaminen vaatii erityistä hienotunteisuutta ja ohjaavaa otetta. Omaiset, jotka ovat menettäneet läheisensä, ovat uusien tunteiden vietävinä ja uusien asioiden äärellä. Käytännön asioissa kuoleman kohdatessa ei ole suruaikaa, vaan asioita täytyy alkaa hoitamaan heti seuraavana arkipäivänä, kun tieto kuolemasta on tullut. Osanoton omaisen suruun voi esittää eri tavoin; jokainen voi löytää itselleen luontaisimman tavan. Pankkityössä asiakassuhteet voivat olla pitkiä ja asiakkaita saatetaan tuntea kenties jo useampien sukupolvien ajalta. Tämä voi helpottaa surevan kohtaamista yksilönä, koska hänen perhetaustaansa jo tietää ja tuntee. Kuolinpesän asioiden hoidossa kohdataan myös itselle ennalta tuntemattomia ihmisiä; myös he kaipaavat lohtua, inhimillisyyttä ja kuuntelijaa.

Surun kokeminen on luonnollinen ja normaali reaktio silloin, kun ihminen on kokenut menetyksen. Suru ei riipu siitä, minkälainen menetys on luonteeltaan ollut. Se on vahvin ihmisen tunteista. Surun kohdanut ihminen voi kokea hyvin laajan kirjon erilaisia tunteita, eikä ristiriitaisuus tunteiden kohdalla ole mitenkään epänormaalia. (James & Friedman 2010, 3.)

Kun läheisensä menettänyt ihminen tulee pankkiin, tarvitsee hän usein neuvoa ja opastusta. Kuoleman jälkeen käytännön asioita aletaan useimmiten hoitaa heti, joten pankkiin tullessaan ihminen on elänyt hyvin vähän aikaa surunsa kanssa. Vaikka tieto kuolinpesään liittyvistä asioista olisikin hänellä jo itsellään, voi suru lamaannuttaa; asioista tietoinen ihminen ei välttämättä osaa jäsenellä ajatuksiaan toiminnan tasolle, vaan tarvitsee siinä ammattilaisen hienotunteista apua. Avain Säästöpankista annettava ”Kuolinpesän pankkiasiat” -opas on oivallinen apu läheisensä menettäneelle. Siihen on koottu lyhyesti

ja hyvin selkeästi ne perusasiat, joita sureva omainen kohtaa ja mitä käytännön asioita hänellä on hoidettavanaan, kun läheinen on kuollut.

Pankkityössä, kohdatessaan surevia, toimihenkilöiden on hyvä muistaa, että surevan ihmisen elämä ja arki on usein kääntynyt pois normaalista. Näissä tilanteissa ihmisen keskittymiskyky on huonontunut, eikä arjen perusasiat, uni- ja ruokailurytmi ole enää entisellään. Tunteet vaihtelevat laidasta laitaan usein nopeastikin. Reaktiot surun kokemisesta vaihtelevat eri ihmisillä. Usein sureva haluaa puhua menetyksestään ja siihen liittyvistä tapahtumista. (James & Friedman 2010, 14-16.) Aina näin ei kuitenkaan ole. Silloin on tärkeää osata aistia, haluaako ihminen puhua aiheesta, vai vain hoitaa käytännön asiat. Ihmiset tiedostavat, että pankissa työskentelevät ovat pankkisalaisuuden alaisia, tällöin kipeistäkin asioista puhuminen voi olla helpompaa.

Kun kohdataan sureva ihminen, täytyisi tapaamisissa muistaa säilyttää kiireettömyyden tuntu; lähipiirissä kuoleman kohdanneen aika on tuntunut pysähtyneen, eivätkä samat asiat ehkä ole enää niin merkityksellisiä kuin aikaisemmin. Kiire on otettu pois. Vaikka toimihenkilö näissä kohtaamisissa onkin usein kuuntelijan roolissa, hänen on tärkeää muistaa hoitaa kaikki olennaiset asiakirjat ja lainmukaisuus asioiden hoidossa, vaikkei se aina olisikaan surevan mielen mukaista. Ammattimaisuus tulee säilyttää myös näissä kohtaamisissa.

Pankkitoimihenkilö voi kohdata surevia tavatessaan myös negatiivistakin käytöstä. Tämä liittyy normaaliin suruprosessiin ja hoidettavat asiat voivat laukaista muistikuvia itselle tärkeästä ihmisestä, joka on kuollut. On normaalia, että sureva tuntee surun lisäksi myös vihan tunteita. Surevan kohtaaminen voi nostaa toimihenkilölläkin pintaan omia menetyksen tunteita.

Ensikohtaaminen surevan kanssa pankissa on useimmiten suhteellisen lyhyt. Sureva ei ehkä jaksakaan käsitellä kovin montaa asiaa kerrallaan. Selkeät, käytännönläheiset ohjeet ovat paikallaan. Ystävällisyys ja empaattisuus ovat surevan asiakkaan kohtaamisessa avainasemassa. Myös toiveikkaus ja elämän jatkumisen ajatus surusta huolimatta on tärkeää pitää esillä, vaikkei sureva omainen näihin asioihin juuri sillä hetkellä kykenisikään turvautumaan. Kohtaamisesta voi kuitenkin jäädä lohdullinen mieli, josta saa voimaa myöhempänä hetkenä.

Kun työssä kohdataan läheisensä menettäneitä ja surun vallassa olevia ihmisiä, on tärkeää, että kaikki olennainen tieto asioiden hoitamisesta on toimihenkilöillä olemassa ja helposti saatavilla. Yksi perusteopinnäytetyön kehittämistehtävänä laadittavalle toimintaoppaalle on ollut juuri se, että kuolemaan liittyy

paljon hoidettavia asioita. Myös pankkitoimihenkilölle surevan kohtaaminen on usein asiakastapaamisista poikkeava, johon täytyy paneutua huolella. Sureva tarvitsee neuvoa ja opastusta myös siihen, mitä asioita hänen tulee hoitaa muiden toimijoiden kanssa. Vaikka pankkitoimihenkilön osaamisalueena olisikin juuri vainajan tai kuolinpesän pankkiasiat, on hänen hyödyllistä tietää myös perusasiat kuolemaan liittyvistä yleisistä käytännön asioista.

4.2 Kuolinpesän tilit

Kun ihminen kuolee, saa pankki siitä tiedon yleensä väestörekisterikeskuksen kautta. Tilin nimi muutetaan niin, että tilinomistajan nimen perään lisätään maininta kuolinpesä. Vainajan tilinomistajiksi tulevat tällöin kuolinpesän osakkaat ja he voivat yhdessä käyttää kuolinpesän tiliä. Pankilla on vastuu tarkistaa kunkin osakkaan henkilöllisyys sekä osakkuus kuolinpesässä. Mikäli vainaja on elinaikanaan tehnyt sopimuksia, on kuolinpesä velvollinen pitämään nämä voimassa. Mikäli vainaja on tehnyt maksuliikennesopimuksia, säilyvät myös nämä ennallaan. Maksuliikennesopimukset voidaan kuitenkin jo yhden osakkaan niin vaatiessa irtisanoa. Mikäli vainajan maksupalvelusopimuksia on edelleen voimassa kuoleman jälkeen ja suoritettavat maksupalvelutehtävät osoittautuvat perusteettomiksi, on ilman osakkaiden suostumusta veloitetut maksut palautettava takaisin kuolinpesän tilille. (Koponen 2019, 93.) Mikäli vainajalla on ollut tilejä useissa eri pankeissa, on kuolinpesän osakkaiden oltava yhteydessä kaikkiin pankkeihin. Tilien omistuksista ei ole olemassa rekisteriä, josta tiliomistukset keskitetyesti selviäisivät. (Fine 2018, 5.)

Kun tieto kuolemasta saapuu pankkiin, lakkaavat vainajan tiliin liittyvät valtuutukset (Koponen 2019, 93). Joskus tieto väestörekisterikeskuksesta saapuessaan viivästyy, joten vainajan omaiset voivat niin halutessaan itse ilmoittaa pankkiin kuolemantapauksesta. Omaiset saavat riittävät tiedot tähän toimittamalla pankkiin vainajan virkatodistuksen. (Avain Säästöpankki 2019.)

Vainajan tilien lakkauttamisen lisäksi lakkautetaan hänen maksukorttinsa, sekä verkkopankkitunnuksensa tai muut pankkiavaimet. Mikäli kaikki pesän osakkaat ovat yhtä mieltä näiden voimaanjättämisestä, voidaan niin toimia. Pankilla on vastuu selvittää pesään kuuluvien henkilöllisyys ja oikeus toimia kuolinpesän nimiin. Mikäli pankki laiminlyö velvollisuutensa ja tämän takia toimii virheellisesti, on se velvoitettu korvaamaan aiheutuneet vahingot kuolinpesän osakkaille. (Koponen 2019, 93.)

Lesken osalta on huomioitavaa, että hänellä on täysi oikeus hallita omissa nimissään olevaa varallisuutta, esimerkiksi tilejä tai säilytyksiä. Nämä henkilökohtaiset varat pidetään erillään kuolinpesän varoista. Kuolinpesään voi kuulua tili, joka on kuitenkin ollut puolisoitten yhteisomistuksessa. Yhteistilit voivat olla muotoa tai-tili tai ja-tili. Yhteiskäytössä oleva tai-tili mahdollistaa tilinkäytön kullekin tilinomistajalle yksin ilman muiden tilinomistajien suostumusta. Yhteiskäytössä olevaa tiliä ei kuitenkaan voi lopettaa yksin, eikä sen käyttöoikeuksiin saa tehdä muutoksia. (Koponen 2019, 94.)

Yleisesti jos tili on muotoa ja-tili, ei sen käyttöön ole kukaan oikeutettu yksin ilman toisilta saatua valtakirjaa (Koponen 2019, 94). Mikäli vainajalla ja leskellä on ollut ja-tili, on leskellä oikeus käyttää tällaista tiliä vain yhdessä kuolinpesän osakkaiden kanssa. Yhteisomistuksessa olleen tilin varojen ajatellaan kuuluvan puolet leskelle ja puolet kuolinpesälle, mikäli tästä ei voida muuta todistaa. (Koponen 2019, 94.)

Mikäli leskellä ja vainajalla on ollut yhteinen tai-tili, pankilla ei ole velvollisuutta valvoa käyttäkö tilin elossa oleva omistaja omia vai vainajan varoja. Nämä ovat kuolinpesän osakkaiden ja tilin toisen omistajan välisiä asioita. Mikäli leski on käyttänyt vainajan varoja, on kuolinpesän osakkailta oikeus vaatia leskeltä korvausta näistä varoista. (Fine 2018, 5.)

4.3 Kuolinpesän osakkaan oikeudet

Kuolinpesän osakkailta on oikeuksia hoitaa asioita, joihin ei tarvita muiden kuolinpesän osakkaiden suostumusta. Pankin virkailijalla on kuitenkin velvollisuus tarkistaa kuolinpesän osakkaan henkilöllisyys sekä sukulaisuussuhde vainajaan ennen tietojen luovutusta. Tämä voidaan tarkistaa virkatodistuksesta. Yksikin osakas voi toimittaa pankkiin allekirjoittamansa laskun, joka koskee hautajaisia tai on selkeästi kuolemaan liittyvä lasku. Edelleen hänellä on oikeus toimittaa maksettavaksi vainajan laskuja, jotka liittyvät normaaliin elämään, esimerkiksi sähkö- tai puhelinlaskuja tai yhtiövastikkeita. Kuolinpesän osakkaalla on myös oikeus ilman muiden osakkaiden suostumusta saada saldotiedot vainajan tileistä ja lainoista niin, miten ne ovat kuolinpäivänä olleet. Näitä tietoja tarvitaan perunkirjoitusta laadittaessa. Osakkaalla on oikeus saada tietoja vainajan tilin tapatumista kuolinpäivältä tai sen jälkeen. Yhdessä pankkivirkailijan kanssa osakkaalla on oikeus luetteloida vainajan tallelokeron sisältö. (Avain Säästöpankki 2019.)

Osa kuolinpesän pankkiasioista vaatii kaikilta kuolinpesän osakkailta suostumuksen. Mikäli tällaisia toimenpiteitä suoritetaan, on pankilla velvollisuus tarkistaa kuolinpesän osakkaiden oikeus asioiden hoitamiseen. Toimenpiteiden toimittamisen edellytyksenä on, että pankkiin on toimitettu perukirja, täydellinen sukuselvitys, tai Digi- ja väestötietoviraston vahvistama perukirjan osakasluettelo, sekä valtakirja niiltä osakkailta, jotka eivät itse ole läsnä tilanteessa. Kaikkien osakkaiden suostumusta edellyttäviä toimia ovat esimerkiksi hautajaiskuluihin liittyvät rahan nostot vainajan tililtä. Myös vainajan tilinlopetus vaatii kaikkien osakkaiden suostumuksen, jonka he voivat ilmaista valtakirjalla. Mikäli kuolinpesän nimiin tehdään uusia sopimuksia tai tiliin liitetään uusia tilinkäyttövälineitä, tyhjennetään tallelokeroa, myydään vainajan arvopapereita tai -osuuksia, on näihin oltava kaikkien osakkaiden suostumus. Mikäli vainajan tilien tapahtumista tarvitaan selontekoa ajalta ennen kuolinpäivää, täytyy tähän kysyä kaikkien osakkaiden suostumus. (Avain Säästöpankki 2019; Joki-Erkkilä 2020.)

4.4 Pankkiasioinnissa tarvittavat asiakirjat

Avain Säästöpankissa kuolinpesän tilistä lähtee saldotodistus postitse vainajan osoitteeseen heti, kun tieto kuolemasta on saapunut pankkiin. Siinä näkyvät kuolinpesän varojen ja velkojen määrä kuolinpäivänä. Kun vainajan omaisista joku asioi pankissa kuolemasta ilmoittamassa, annetaan hänelle mukaan esite Kuolinpesän pankkiasiat. Siinä on kerrottuna tärkeimmät asiat kuolinpesän asioiden hoitoon. Esitteen lopussa on myös valtakirja, joka voidaan täyttää, mikäli halutaan, että kuolinpesän osakkaista vain yksi hoitaa kuolinpesän asioita. (Avain Säästöpankki 2019.)

Pankilla on aina velvollisuus tarkistaa henkilöllisyys pankkiasioinnin yhteydessä, myös kuolinpesän pankkiasioiden vuoksi asioivilta. Tähän todentamiseen käy kuvallinen voimassa oleva henkilöllisyystodistus, esimerkiksi ajokortti, passi tai henkilökortti, jonka on myöntänyt Suomen viranomainen. (Finanssivalvonta 2020.)

Mikäli kuolinpesään kuuluva osakas hoitaa kuolinpesän pankkiasioita, on pankin velvollisuus tarkistaa hänen osakkuutensa kuolinpesässä. Tämän pankki tarkistaa virkatodistuksesta, josta ilmenee kuolinpesän osakkaan sukulaisuussuhde vainajaan. (Koponen 2019, 96.) Mikäli vainaja on kuollut ilman että häneltä jäi perillisiä, mutta hän on kuitenkin eläessään laatinut testamentin, suoritetaan omaisuuden jako kuten testamenttiin on määrätty (Valtiokonttori 2020). Tällöin pankki tarkistaa testamentista henkilön oikeuden hoitaa kuolinpesän asioita.

Kuolinpesän perinnönjaosta tulee laatia perinnönjakokirja. Perinnönjakokirja määrittelee, miten kuolinpesän jako suoritetaan. Jakokirjasta selviää myös kiinteistöjä koskevat toimitukset. Jokaisen kuolinpesän osakkaan tulee allekirjoittaa jakoasiakirja ja lisäksi sen täytyy olla kahden esteettömän todistajan allekirjoittama. Osakkaat voivat myös allekirjoittaa hyväksymislausekkeen, joka on merkitty jakokirjaan ja jossa he tällöin hyväksyvät jaon. Hyväksymislauseke ei ole välttämätön muutovaatimus, mutta tällöin moiteoikeus katkeaa ja jako saa heti lainvoiman. (Karttunen ym. 2015, 758.)

Perinnönjakokirjassa mainitaan kaikki osakkaat, sekä heidän osakkuutensa peruste. Lisäksi perinnönjakokirjasta käy ilmi pesän omaisuus ja mitä omaisuusryhmää kukin jako koskee. Perinnönjakokirjasta voidaan tarkistaa, mikä on kunkin kuolinpesän osakkaan osuus kuolinpesän omaisuudesta. Tällöin pankissa voidaan tämän jakokirjan perusteella tehdä esimerkiksi tilisiirtoja, mikäli se on määritelty perinnönjakokirjassa. Kuolinpesän osakkaalla on oikeus nostaa kante, mikäli perinnönjakokirjan laatimisessa ei ole noudatettu lain vaatimia määräyksiä. Mikäli osakas haluaa nostaa kanteen, on se tehtävä kuuden kuukauden kuluessa perinnönjakokirjan laatimisesta. (Lindholm 2019, 120.)

4.5 Perunkirjoituksen merkitys pankkiasioiden hoidossa

Ennen kuin perunkirjoitus on laadittu, vainajan tililtä on mahdollista maksaa laskuja. Laskujen tulee kuitenkin olla tarkoitettu hautajaisiin ja niihin liittyviin kuluihin, perunkirjoituksen laadintaan tai pesän hoitamisesta tullessiin kuluihin. Muussa tapauksessa varoja voidaan nostaa vasta perunkirjoituksen jälkeen. Erityisessä poikkeustapauksessa varojen nosto voidaan sallia jo ennen perunkirjoitusta, mutta tällöin pankin on saatava haltuunsa katkeamaton sukuselvitys vainajasta ja ilmoitus, josta ilmenee, ettei vainaja ole jättänyt testamenttia eikä lahjalupausta. Tämä ilmoitus on oltava kaikkien kuolinpesän osakkaiden allekirjoittama. (Koponen 2019, 95; Joki-Erkkilä 2020.)

Mikäli vainajan tili tai tilit jäävät voimaan vielä perunkirjoituksen jälkeen, on pesän osakkaiden kannalta helpointa, jos yhdelle kuolinpesän osakkaista annetaan käyttöoikeus vainajan tiliin. Tähän tarvitaan kaikkien pesän osakkaiden suostumus, jonka he voivat antaa erillisellä valtakirjalla. Myös perukirjaan voidaan kirjata tämä tieto, jonka sitten kaikki kuolinpesän osakkaat allekirjoituksellaan vahvistavat. Sen kuolinpesän osakkaan, joka on tehtävään valtuutettu, on pidettävä tarkkaa kirjanpitoa kuolinpesän varojen käytöstä. Myös varoihin liittyvät tositteet on säilytettävä. (Avain Säästöpankki 2019.)

Mikäli kuolinpesän tililtä nostetaan varoja, on tästä esitettävä lasku, josta ilmenee varojen käyttötarkoitus. Varojen nostoon on oikeus vain kuolinpesän osakkaalla ja siihen on oltava kaikkien muiden kuolinpesän osakkaiden suostumus. Pankilla on velvollisuus tarkistaa tämä valtakirjasta tai perukirjasta ja sukuselvityksestä. Mikäli perukirjan osakasluettelo on Digi- ja väestötietoviraston vahvistama, ei pankilla ole velvollisuutta tutkia sukuselvitystä. Mikäli vahvistamismerkintöjä ei perukirjassa ole, tarkoittaa sukuselvityksen tarkistaminen sitä, että vainajasta on oltava katkeamaton virkatodistusten sarja hänen 15-ikävuodestaan lähtien. (Koponen 2019, 96; Joki-Erkkilä 2020.)

4.6 Kuolinpesän tietojen luovutus

Mikäli kuolinpesää hoitava pesänselvittäjä on käräjäoikeuden määräämä, on hänellä oikeus tietoihin, jotka koskevat tilitapahtumia vainajan kuolemaa edeltävältä ajalta. Pesänselvittäjän katsotaan olevan oikeutettu tietoihin jo ennen kuin tuomioistuimen määräys on saanut lainvoiman. Mikäli pesän varallisuus on pienehkö ja pesänselvittäjän hankkiminen määräyksineen tulisi kuolinpesälle kohtuuttoman kalliiksi, voi pankki erityistapauksessa antaa tietoja vainajan kuolemaa edeltävältä ajalta yhdellekin kuolinpesän osakkaalle. Tällainen tapaus voi olla silloin, jos kuolinpesä osakkaita ei tavoiteta tai heidän olinpaikkaansa ei tiedetä. Tällöin valtakirjan ja valtuutuksen saaminen katsotaan kohtuuttomaksi. Mikäli tuomioistuin on määrännyt kuolinpesään pesänjakajan, mutta hänelle ei ole osoitettu pesänselvittäjän tehtävää, ei hän ole oikeutettu saamaan tietoja. Ositusta laatimaan määrätty pesänselvittäjä on oikeutettu saamaan tietoonsa arvo-osuustiliin kirjattuja arvo-osuuksia ja muita tilitapahtumia siinä tapauksessa, että hän selvittää kuolinpesään liittyvän arvo-osuustilin asioita. (Finanssialan keskusliitto 2009.)

Mikäli kuolinpesässä on erityistestamentin saaja, hänellä on oikeus saada tieto niistä varoista, jotka erityistestamentin nojalla katsotaan kuuluvan hänen omistukseensa. Mikäli vainajan perunkirjoituksen toimittaa joku muu kuin kuolinpesän osakas, on hänellä oltava kuolinpesän osakkaisiin lukeutuvan henkilön allekirjoittama valtakirja osoituksena siitä, että hän on oikeutettu saamaan kuolinpäivän tilannetietoja vainajan tileistä ja varallisuudesta. (Finanssialan keskusliitto 2009.)

Jos kuolinpesään on määrätty pesänselvittäjä tai testamentin saajalla on tiedonsaantioikeus, on kuolinpesän osakkailla silti lainmukainen oikeus edelleen saada tiedot kuolinpesän pankkiasioiden liittyen. (Finanssialan keskusliitto 2009.)

4.7 Pankkipalveluiden lopettamisen ajankohta

Kuolinpesään koskevien pankkipalveluiden päättäminen on yksilöllistä, sille ei ole määritetty mitään tiettyä ajankohtaa eikä aikataulua. Palveluiden lopetuksen ajankohta riippuu siitä, onko kuolinpesä jaettu ja onko sen osalta vielä jotain toimintaa, jonka vuoksi olisi tarpeen pitää palvelut voimassa. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, jos kuolinpesä harjoittaa liiketoimintaa. (Verohallinto 2020.)

Vastuu kuolinpesän asioiden hoidosta on kuolinpesän osakkailla niin kauan, kun kuolinpesä on voimassa ja sen varat ovat jakamatta. Verotuksellisesta näkökulmasta katsottuna vastuu on vainajan perillisillä, yleistestamentin saajilla ja leskellä, jonka vastuu on ositukseen saakka. Niin kauan, kun kuolinpesä on voimassa, sille lähetetään veroilmoitus. Veroilmoitus osoitetaan ja lähetetään jollekin kuolinpesän osakkaista, joka on perukirjassa mainittu kuolinpesän yhteyshenkilöksi. (Verohallinto 2020.)

Kuolinpesän olemassaolo lakkaa, kun kaikki sen varat on jaettu perillisten kesken. Kuolinpesän pankkipalvelut voidaan lopettaa siinä vaiheessa, kun verotus vainajan kuolinvuodelta on valmistunut. Myös mahdollisen veronpalautuksen maksu kannattaa odottaa ennen tilin lakkauttamista. On huomioitava, että veronpalautusta varten Verohallinto tarvitsee kuolinpesän tilinumeron, koska se ei voi maksaa kuolinpesän veronpalautuksia erikseen jokaisen osakkaan tilille. Kuolinpesä saa veroilmoituksen vielä siltä vuodelta, kun perintö on jaettu. Sen jälkeen kukin osakas ilmoittaa saamansa tulot ja varat omassa veroilmoituksessaan. (Verohallinto 2020.)

5 AVAIN SÄÄSTÖPANKIN TOIMIHENKILÖILLE TARKOITETUN TOIMINTAOPPAAN LAATIMINEN

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön kehittämistehtävän toteutusta ja tuotosta. Kehittämistehtävän tuotos pohjautuu teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltyihin asioihin ja sen pohjana on käytetty erityisesti lukua 4. Tuotos löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä. (LIITE 4).

5.1 Kehittämistehtävän toteutus

Opinnäytetyön kehittämistehtävänä on ollut laatia toimintaopas Avain Säästöpankin toimihenkilöille kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon. Avain Säästöpankissa on ollut jo pitkään käytössä opas kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon kuolinpesän osakkaan näkökulmasta. Tämän kehittämistehtävän tavoitteena on ollut laatia vastaavanlainen opas toimihenkilöiden käyttöön.

Kehittämistehtävän työstäminen aloitettiin tutustumalla aiheesta löytyvään teoretietoon. Aihe on kaikine asiahaaroineen hyvin laaja, mutta ajatuksena on ollut poimia opinnäytetyöhön työelämän kannalta olennaisimpia asioita. Pohjana tähän tehtävään on käytetty niitä käytännön tuomia asiakaspalvelutilanteita, joissa on jouduttu pohtimaan, onko jonkun osakkaan valtuus riittävä tai mikä asiakirja täytyy milloinkin olla toimihenkilön nähtävillä. Kehittämistehtävän suunnittelu ja työstäminen on toteutettu yhteistyössä Avain Säästöpankin pankkilakimiehen Elina Joki-Erkkilän kanssa.

5.2 Kehittämistehtävän tuotos

Kehittämistehtävän tuotoksena syntyi 5-sivuinen toimintaopas toimihenkilöille, johon on koottu yleisimpään aikajärjestykseen kuolinpesän pankkipalveluiden asiat. Opas alkaa siitä tilanteesta, kun ihminen ilmoitetaan kuolleeksi ja tieto siitä saapuu pankkiin. Ensimmäisessä osassa on esitetty asiat, jotka tapahtuvat välittömästi kuolintiedon saapumisen jälkeen. Kuten jo aiemmin teoriaosuudessa mainittiin, ei kuoleman jälkeisten käytännön asioiden jälkeen ole suruaikaa: vaikka omaisten aika on pysähtynyt, viranomaiskoneisto käy koko ajan ja asioita lähdetään heti käsittelemään. Ensimmäisessä osassa on tuotu esille myös lesken tilanne; mikä olisi hänen kannaltaan suositeltavin vaihtoehto pankkiasioiden hoitoon, jotta lesken omat pankkiasiat hoituisivat sujuvasti myös puolison kuoleman jälkeen.

Toisessa osassa käsitellään oikeuksia, jotka kuolinpesän osakkailla on yksin tai yhdessä. Toimintaoppaaseen on lisätty kunkin osakkaan toimen kohdalle, mistä asiakirjasta hänen hoito-oikeutensa asiaan tarkistetaan ja mistä papereista pankin täytyy saada kopio haltuunsa. Kuolinpesien tilanteet ovat hyvin vaihtelevia, paitsi kokonsa, myös asiasisältöjen ja varallisuusmäärien sekä -lajien vuoksi. On tärkeää, että lainmukaisuus säilyy asioiden hoidossa kuolinpesän koosta riippumatta.

Toimintaoppaan kolmannessa osassa on mainittu yleisimmät tilanteet, joissa kuolinpesän palvelut voidaan lopettaa. Tässä osiossa on kerrottu, kuka siihen on oikeutettu ja mitä asiakirjoja pankki tarvitsee, jotta pankkipalvelut voidaan kuolinpesän kohdalta lopettaa. Usein kuolinpesän pankkipalveluiden lopettamisen ajankohta osuu siihen hetkeen, kun kuolemasta on jo kulunut jonkin aikaa. Siinä vaiheessa voi kuoleman lopullisuus vielä konkretisoitua omaisten mielissä ja tilanne saattaa olla hyvin tunnepitoinen.

Toimintaoppaan viimeisessä eli neljännessä osassa kerrotaan erityistilanteista, joihin kuolinpesän pankkiasioissa harvemmin törmää. Osa koskee kuolinpesän tietojen luovutusta. Pankkisalaisuus on tässäkin kohtaa tiukka ja joustamaton, joten tietoja voivat saada vain siihen oikeutetut. Kohdatessaan surun vallassa olevia omaisia, täytyy pankkitoimihenkilön toimia lain vaatimalla tavalla. Vaikeassakaan tilanteessa joustoa tietojen luovutukseen ei ole, vaikkei se olisikaan omaisen tahdon mukaista. Tietojen antamiselle on oltava peruste ja sen saamisen oikeus tarkistettava asianomaisesta asiakirjasta.

Olen pohtinut toimintaoppaaseen kerättyjä asioita yhdessä työpaikkaohjaajani kanssa. Kävimme hänen kanssaan läpi niitä seikkoja, joita yleisimmin tulee pankkityössä esille. Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehysessä on asioita käsitelty laajemmin kuin itse toimintaoppaassa. Ajatuksena on ollut, että harvinaisimpia tilanteita varten voi tulkita teoriaosuudesta löytyviä asioita. Hyvin harvinaisiin ja erityisiin tilanteisiin törmätessä asioita käsitellään tapauskohtaisesti, eikä niihin voida välttämättä soveltaa yleisimpiä ohjeita. Tällöin on käännyttävä lakimiesten tai muiden asiantuntijoiden puoleen.

6 YHTEENVETO

Opinnäytetyö oli kokonaisuudessaan erittäin mielenkiintoinen ja opettavainen prosessi. Aihevalintani osoittautui itselleni oikeaksi, koska aito kiinnostus aiheeseen säilyi koko työn alusta loppuun saakka. Opinnäytetyöaihe oli mielestäni hyvin selkeä ja kohtuullisen helposti työstettävä. Aiheesta kirjoitettua tietoa löytyy paljon, mutta työn rajaus oli kuitenkin helposti toteutettavissa. Apua rajaukseen toi työhön kuuluva kehittämistehtävä. Aihevalinta nousi esille työelämän tarpeiden kautta ja omakohtainen kokemus työskentelystä pankissa aiheen äärellä helpotti kehittämistehtävän tekemistä. Oma työkokemukseni, joskin suhteellisen lyhyt vielä tässä vaiheessa, helpotti opinnäytetyön teoretiedon ymmärtämistä sekä suhdetta käytäntöön ja sai aiheen tuntumaan mielekkäältä läpi työn.

Opinnäytetyöprosessi lähti etenemään aiheen hyväksynnän jälkeen suhteellisen nopeasti. Pidín yhdessä työpaikkaohjaajani Elina Joki-Erkkilán kanssa palaveria aiheesta, jossa kartoitimme runkoa työhön tulevista asioista. Kehittämistehtävän ideointi lähti liikkeelle samanaikaisesti aihevalintani kanssa. Tuntui luontevalta ottaa se osaksi työtä, kun itse oli todennut sen tarpeen työelämässä. Jo työn toteuttamissuunnitelmavaiheessa itselläni alkoi olla kohtuullisen selkeä ajatus tulevan työn kulusta. Tietomäärän keskellä pidín mielessä ne yleisimmät ja keskeisimmät aihealueet pankkityössä, joita kuolinpesän asioiden hoidossa mahdollisesti tullaan tarvitsemaan.

Toteutussuunnitelman teon yhteydessä sain työpaikkaohjaajaltani hyviä vinkkejä lähteisiin, joista löytyisi hyödyllistä tietoa opinnäytetyöhön. Valitsemastani opinnäytetyöaiheesta oli vastikään julkaistu kaksi päivitettyä kirjaa, joten näistä muotoutuivat työn päälähteet. Lähdekirjallisuuden valinnassa täytyi olla kriittinen, jotta ei valitsisi liian vanhaa tietoa teoreettisen viitekehyksen asioihin. Opinnäytetyössäni käytin lähteenä myös perintökaaren lakipykälä. Tämä lähdemuoto vaatii erityistä tarkkuutta, jotta saa välitettyä tiedon omin sanoin ilman, että sen merkitys muuttuisi toiseksi.

Ensimmäiseksi kirjoitin työn teoreettisen viitekehyksen. Sen pohjalta syntyi opinnäytetyön neljäs luku, jossa käsiteltiin kuolinpesän pankkiasioiden hoitamista käytännössä. Kuten jo opinnäytetyössä aiemmin on tullut esille, kuolinpesiä on erikokoisia ja erilaisia, eikä asioiden hoito suinkaan suju kaikissa samalla tavalla. Toki lakisäateisyys ja asioiden oikeellisuuden tarkistaminen on kaikissa läsnä, mutta esimerkiksi perinnönjako tai pankkipalveluiden lopettaminen voi riippua osakkaiden määrästä ja testamentin ole-

massaolosta. Neljänteen lukuun on pyritty tuomaan ne asiat, mitä työelämässä on noussut aiheen tiimoilta esille. Kaikkia teoreettisen viitekehyksen asioita ei kuitenkaan ole tuotu esille opinnäytetyön käytännön eli toimintaoppaan laatimisen osuudessa, vaan asioissa on pohjaututtu käytännönläheisyyteen.

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen työstäminen ja aiheeseen perehtyminen oli mielenkiintoista, joskin kovasti keskittymistä vaativaa. Toimintaoppaan tekeminen, erityisesti sen visuaalisen ilmeen suunnitteleminen toi kaipaamaani vastapainoa työn teoriaosuuden tekemiselle.

Pohdiskeltaessa työn teoreettisen viitekehyksen sisältöä, koen onnistuneeni kohtuullisen hyvin tuottamaan selkeälukuista tekstiä. Työn luettaminen ulkopuolisella on ollut hyväksi, koska omalle tekstilleenkin voi tulla sokeaksi. Ajatukseni on ollut, että tämä työ olisi niin selkeästi luettavissa, että aiheeseen sen enempää perehtymättä saisi siitä jonkinlaisen käsityksen. Toki aiheen rajauksesta voidaan olla monia mieltä, mutta itse koin, että työhön liitetty toimintaopas asetteli tietyt raamit teoreettisen viitekehyksen asioiden rajaukselle.

Oli opinnäytetyön tekemisessä omat haasteensakin. Työn alkuvaiheessa elettiin vielä suhteellisen normaalia arkea ja maailma pyöri entiseen malliin. Lähteinä käyttämiäni kirjoja oli alkuun saatavilla kirjastoista mukavasti. Suomi joutui muun maailman mukana koronapandemian kouriin ja sen takia kaikkien kirjastojen sulkeminen muutti suunnitelmiani lähteiden suhteen. Kiitos nykyisen digiajan, paljon tietoa ja kirjallisuutta löytyi e-ainestoinakin, joita hyödynsin ahkerasti. Tämä poikkeusaika ilmiöineen pakotti vaihtamaan jotkut lähdekirjallisuudeksi suunnittelemitani kirjoista toisiin teoksiin.

Tämän hetkisen tiedon ja tarpeen pohjalta työstetty toimintaopas vastaa mielestäni kohtuullisen hyvin työelämän tarpeita Avain Säästöpankissa. Kun keskeisin tieto on nyt tuotu suhteellisen tiiviiseen pakettiin, tulee se toivon mukaan helpottamaan ja nopeuttamaan tiedon saantia. Toki toimintaoppaan käytännöllisyys ja aiheen rajaus sekä tiedon riittävyys selviävät vasta, kun toimintaopas otetaan käyttöön. Tiedon riittävyys on asia, jonka toteutuminen jää itseäni vielä hiukan pohdituttamaan. Mikäänhän ei estä aiheen parissa työskentelyä eikä oman tietotaidon laajentamista aiheen tiimoilta edelleenkin, jos se katsotaan työelämässä tarpeelliseksi.

LÄHTEET

- Aarnio, A. & Kangas, U. 2010. Perhevarallisuusoiikeus, e-kirja. Helsinki: Talentum.
- Aarnio, A., Kangas, U., Puroinen, P. & Rabinä, T. 2016. Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Avain Säästöpankki. Kuolinpesän pankkiasiat. Saatavissa: <https://www.saastopankki.fi/fi-fi/lakipalvelut/kuolinpesa> Viitattu 26.3.2020.
- Finanssialan keskusliitto. Pankkisalaisuusohjeet. Saatavissa: <https://www.finanssiala.fi/materiaalit/Pankkisalaisuusohjeet.pdf> Viitattu 17.3.2020.
- Finanssivalvonta. Asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen. Saatavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/kuluttajansuoja/kysymyksiä-ja-vastauksia/asiakkaan-tunnistaminen-ja-tunteminen/> Viitattu 12.3.2020.
- Fine. Pankki- ja vakuutusasiat kuolinpesässä. Saatavissa: https://www.fine.fi/media/julkaisut-2018/pankki-ja-vakuutusasiat-kuolinpesassa_2018.pdf Viitattu 17.3.2020.
- James, J. & Friedman, R. 2010. Surun työstäminen. Sverige: Svenska Institutet för Sorgbearbetning.
- Joki-Erkkilä, E. 2020. Avain Säästöpankin lakimiehen henkilökohtainen tiedonanto, sähköposti 22.3.2020.
- Kangas, U. 2019. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet, e-kirja. Alma Talent Oy Helsinki.
- Karttunen, T., Laasanen, H., Sippel, L., Uitto, T. & Valtonen, M. 2015. Juridiikan perusteet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2012. Jäämistösuunnittelu. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Koponen, J. 2019. Kuolinpesän osakkaan opas. Helsinki: Verotieto Oy.
- Lindholm, T. 2019. Perintöverokirja. Helsinki: Verotieto Oy.
- Norri, M. 2017. Perintö ja testamentti, käytännön käsikirja. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Perintö- ja lahjaverolaki. 12.7.1940/378. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1940/19400378?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perint%C3%B6verotus>. Viitattu 10.3.2020.
- Perintökaari. 5.2.1965/40. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1965/19650040> Viitattu 9.3.2020.
- Puroinen, P. 2013. Näin teet perukirjan, e-kirja. Alma Talent Oy.

Valtiokonttori. Perillisittä kuolleitten jäämistöt. Saatavissa: <https://www.valtiokonttori.fi/palvelu/perillisitta-kuolleiden-jaamistot/> Viitattu 9.3.2020.

Verohallinto. Saatavissa https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/omaisuus/perinto/kuolinpesan_verotu/ Viitattu 14.3.2020.

I veroluokka

Perinnön arvo	Vero alarajan kohdalla	Veroprosentti yli menevästä osasta
20 000–40 000	100	7
40 000–60 000	1 500	10
60 000–200 000	3 500	13
200 000–1 000 000	21 700	16
1 000 000–	149 700	19

II veroluokka

Perinnön arvo	Vero alarajan kohdalla	Veroprosentti yli menevästä osasta
20 000–40 000	100	19
40 000–60 000	3 900	25
60 000–200 000	8 900	29
200 000–1 000 000	49 500	31
1 000 000	297 500	33

LIITE 2

PERUKIRJA

Aika ja palkka Perunkirjoitus pidettiin 5.6.2020 Kalajoella Avain Säästöpankin toimilaitissa, osoitteessa Kalajantie 1, 85100 Kalajoki.

Perinnönjättäjä Erkki Eemeli Esimerkki (010130-1234)
Kuolinpäivä: 1.4.2020
Kotipaikka: Kalajoki

Kuolinpesän osakkaat

- Leski, Eija Elvira Esimerkki (010130-0123) (osoite)
- Poika, Eemeli Esimerkki (010151-3456) (osoite)
- Tytär, Elvi Esimerkki (010154-000A) (osoite)
- Pojan, 31.12.2010 kuolleen Eino Esimerkin (010159-003B) perilliset:
 - Poika, Elmeri Esimerkki (010184-005C) (osoite)
 - Tytär, Ella Esimerkki (010190-002D) (osoite)

Pesän ilmoittaja Pesän ilmoittajana toimi tytär Elvi Esimerkki.

Uskotut miehet Pankkilakimies Laura Laki ja palveluneuvoja Nelli Näpsä Kalajoella.

Läsnäolijat Toimituksessa oli läsnä uskotuttujen miesten lisäksi pesän ilmoittaja sekä kuolinpesän osakkaat Eija Esimerkki ja Eemeli Esimerkki.

Merkittiin että kaikille oikeudenomistajille oli lähetetty tieto perunkirjoituksen ajasta ja paikasta postitse 10.5.2020.

Avio-oikeus Perinnönjättäjä oli kuollessaan avioliitossa Eija Esimerkin s. Nieminen (010130-0123) kanssa. Avioliitto oli molempien ensimmäinen. Puolisolla oli avio-oikeus kaikkeen toistensa omaisuuteen.

Testamentti Perittävä oli laatinut testamentin, jolla oli määrännyt, että puoliso Eija Esimerkki saa täyden omistusoikeuden kaikkeen hänen omaisuuteensa. Molempien kuoleman jälkeen omaisuus on jaettava tavan perintökaaren mukaisesti rintaperillisille.

Asiakirjat Perunkirjoituksen perusteeksi panttiin:
1. Virkatodistukset ja sukuseilytykset
2. Testamentti
3. Saldotodistukset pankkitalletuksista ja muut asiakirjat varoista
4. Asiakirjat kiinteistä

5. Perinnönjättäjän ja pesän laskut

Tämän jälkeen pesän ilmoittaja ilmoitti pesän varat ja velat, jotka merkittiin ja arvioitiin seuraavasti:

Perittävien varat

Rahavarat ja arvo-osuudet

Avain Säästöpankki
- Käyttötili FI12 4912 1234 1234 12, saldo 6.000,00 €, josta osuus 3 000,00 €
1/2
- Säästötalletus FI12 4912 0000 1111 22 62 501,13 €

Kiinteä omaisuus

Kotitila 409-123-12-1, omistusosuus 1/2
Tilan pinta-ala 0,37 ha, kokonaisuudessaan tonttimaata
Tilalla sijaitsee vuonna 1980 rakennettu omakotitalo, jonka kokonaispinta-ala yhteensä n. 120 m² ja talousrakennuksia.
Arvostetaan seuraavasti:
- tonttimaa 3.700,00 €
- omakotitalo ja talousrakennukset kiinteistöväliittäjän arvon perusteella 100.000,00 €
Yhteensä tilan arvo 103.700,00 €, josta perittävien osuus 1/2 51 850,00 €

Muut

Veronpalautus verovuodelta 2019 320,00 €

Tavanomainen kolli-irtaimisto, jonka arvo jää alle perintö- ja lahjaveroalan 7 b §:n.

Perittävien varat yhteensä euroa 117 671,13 €

Perittävien velat

Sairaanhoidotulot -1 055,84 €
Apteekkilasku -90,20 €
Sähkölasku, perinnönjättäjän osuus 1/2 -147,60 €
Vesilasku, perinnönjättäjän osuus 1/2 -215,29 €
Kiinteistövero -250,00 €
Puhelinlasku -29,90 €
Perittävien velat yhteensä euroa -1 778,82 €

Pesän velat ja vähennykset

Hautausmaisto -2 500,90 €
Seurakunta -536,50 €
Muistotilaisuuden kulut -1 204,00 €
Varaus hautakiven hankintaan -2 000,00 €
Kuolinilmoitus ja surukilto -1 308,16 €
Sukuseilytykset ja virkatodistukset -43,50 €
Varaus perukirjan osakseluettelon vahvistamiselle -65,00 €
Saldotodistukset -30,00 €
Perunkirjoituspalkkio -720,00 €

Pesän velat ja vähennykset yhteensä euroa -8 408,06 €

Yhteenveto

Perittävien varat 117 671,13 €
Perittävien velat -1 778,82 €
Pesän velat ja vähennykset -8 408,06 €
PERITTÄVÄN OMAISUUDEN SÄÄSTÖ YHTEENSÄ 107 484,25 €

Lesken varat

Rahavarat ja arvo-osuudet

Avain Säästöpankki
- Käyttötili FI12 4912 1234 1234 12, saldo 6.000,00 €, josta osuus 3 000,00 €
1/2
- Säästötalletus FI12 4912 0000 2222 33 52 521,03 €

Kiinteä omaisuus

Kotitila 409-123-12-1, omistusosuus 1/2
Tilan pinta-ala 0,37 ha, kokonaisuudessaan tonttimaata
Tilalla sijaitsee vuonna 1980 rakennettu omakotitalo, jonka kokonaispinta-ala yhteensä n. 120 m² ja talousrakennuksia.
Arvostetaan seuraavasti:
- tonttimaa 3.700,00 €
- omakotitalo ja talousrakennukset kiinteistöväliittäjän arvon perusteella 100.000,00 €
Yhteensä tilan arvo 103.700,00 €, josta lesken osuus 1/2 51 850,00 €

Yhteensä 107 371,03 €

Lesken velat

Sähkölasku, lesken osuus 1/2 -147,60 €
Vesilasku, lesken osuus 1/2 -215,29 €
Kiinteistövero -250,00 €
Lesken velat yhteensä -612,88 €

Lesken varat 107 371,03 €
Lesken velat -612,88 €
Lesken omaisuuden säästö 106 758,15 €

YHTENVETO AVIO-OIKEUDEN ALAINEN OMAISUUS

Perittävien omaisuuden säästö 107 484,25 €
Lesken omaisuuden säästö 106 758,15 €
Avio-oikeuden alaiset säästöt yhteensä 214 242,40 €

Lisätiedot

Merkittiin, ettei perittävä ollut antanut sellaista ennakkoperintää, lahjaa tai muuta etuutta, joka perintöverolusta toimitettaessa olisi oleettava huomioon.

Lesken ilmoitukset

Leski ilmoitti, että hän ei luovuta omaisuuttaan tasokona perillisille (AL 103 § 2 momentti).

Leski ilmoitti, että hän pitää jakamattomana hallinnassaan puolisoiden yhteisenä kotina käylytyn asunnon tai muun jätämistään kuuluvan eloon jääneen puolison kodiksi sopivan asunnon sekä kolli-irtaimiston (PK 3:1a § 2 momentti).

Ilmoitukset

Perintöveroa koskevia ilmoituksia ja tiedusteluja ottaa vastaan:
Elvi Esimerkki
(osoite, puhelinnumero)

Allekirjoitukset

Tämän jälkeen toimitus lopeutettiin seuraavien valahtoisin vakuutuksin:

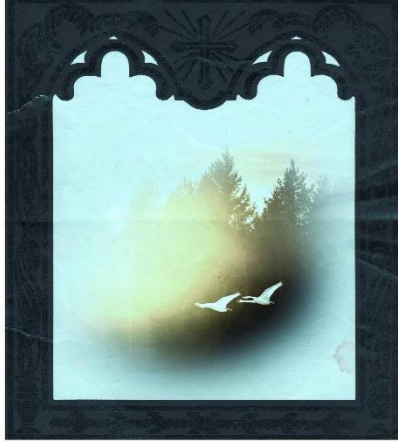
Valahtoisesti vakuutan, että perunkirjoitusta varten antamani tiedot ovat oikeat, enkä ole tahallisesti jättänyt mitään ilmoittamatta.

Elvi Esimerkki

Tässä perunkirjoituksessa olen ollut läsnä eikä minulla ole mitään huomauttamista toimitetun perunkirjoituksen suhteen.

Eija Esimerkki

Eemeli Esimerkki

TOIMINTAOPAS TOIMIHENKILÖILLE KUOLINPESÄN PANKKIASIOIDEN HOITOO – AVAIN SÄÄSTÖPANKKI

SISÄLLYS

sivu

1	Kuolinpäivänä päättyvät palvelut.....	1
2	Kuolinpesän pankkipalveluiden käyttö.....	1
3	Pankkipalveluiden lopetus.....	3
4	Tietoihin oikeutetut erityistapauksissa.....	4

1

1 Kuolinpäivänä päättyvät palvelut

Kun tieto kuolemasta saapuu pankkiin väestörekisterikeskukselta tai omaisten tuoman viestin muodossa, vainajan

- Tilin käyttöoikeudet lakkaavat
- Maksukortit ja verkkopankkitunnukset sulkeutuvat
- Maksuliikennesopimukset säilyvät ennallaan

Mikäli vainajalla on ollut puolisonsa kanssa yhteinen tai-tili, on leski oikeutettu käyttämään tiliiä omien varojensa osalta. Suositeltavaa on, että leski avaisi itselleen oman tilin, johon hän ohjaisi eläkkeensä tai tulonsa ja liittäisi esimerkiksi maksupalvelusopimukset.

(Mikäli kaikki kuolinpesän osakkaat ovat yhtä mieltä, voidaan verkkopankkitunnukset tai maksukortit jättää voimaan toistaiseksi.)

Vainajan lähipiiriin kuuluvat henkilöt ja vainajan kuolinpäivä tarkistetaan virkatodistukselta. Lisäksi toimihenkilön on tarkistettava pankissa asioivan henkilöllisyysvoimassa olevasta henkilöllisyystodistuksesta ja otettava siitä kopio pankkiin.

2 Kuolinpesän pankkipalveluiden käyttö

Yhden osakkaan oikeus ennen perunkirjoitusta

- oikeus toimittaa pankkiin itse allekirjoittamansa lasku, joka liittyy vainajan hautajaisiin tai on muutoin osoitettavissa oleva kuolintapaukseen kuuluva
- oikeus saada saldotilannepäivitys pankilta vainajan tileistä ja lainoista kuolinpäivän tilanteen mukaisesti
- oikeus saada tieto tilien ja pankkiasioinnin tilasta kuolinpäivältä tai sen jälkeen
- oikeus saada luettelo tallelokero sisällöstä yhdessä pankin toimihenkilön kanssa

Pankkitoimihenkilön tulee tarkistaa kuolinpesän osakkaan oikeus hoitaa kuolinpesän asioita virkatodistukselta, ottaa siitä kopio sekä varmistaa osakkaan henkilöllisyysvoimassa olevasta henkilöllisyystodistuksesta ja siitä on otettava kopio virkatodistuksen liitteeksi.

2

Kaikkien osakkaiden suostumuksen vaativat tilitoimet perunkirjoituksen jälkeen

- Varojen käteisnosto vainajan tililtä
- Kuolinpesän tilien lopetus
- Vainajan arvo-osuuksien tai arvopapereiden myynti
- Tallelokero tyhjennys
- Uusien sopimusten tai sitoumusten tai tilinkäyttövälineiden lisäys vainajan tiliin
- Tiedonsaanti vainajan tilitapahtumista kuolinpäivää edeltävältä ajalta
- Laskunmaksu
- Tilidatujen saanti kuolinpesän talletus- ja arvo-osuustileistä haluamallaan ajalta
- Oikeus irtisanoa ja lopettaa kuolinpesää koskevia tilejä
- Oikeus avata uusia tilejä kuolinpesän nimiin
- Perustaa tai muuttaa käyttöoikeuksia kuolinpesän tileihin
- Solmia uusia tai muuttaa makupalveluun tai suoramaksuun liittyviä sopimuksia
- Liittää tilin käyttöoikeutetun verkkopankkiin
- Tehdä käyttöoikeutetulle tiliin liittyvän korttisopimuksen
- Myydä kuolinpesän arvopapereita, arvo-osuuksia arvo-osuustililtä, luovuttaa rahasto-osuuksia tai lopettaa rahastosäilytykset
- Hallita tallelokeroa; lopettamaan ja vastaanottamaan sen sisällön
- Vastaanottaa tilioitteita, tai tiliin liittyviä tiedotuksia

Kaikkien osakkaiden on oltava pankissa yhtäaikaisesti läsnä, heidän henkilöllisyytensä pitää tarkistaa voimassa olevasta henkilöllisyystodistuksesta ja tarkistaa virkatodistuksesta oikeus hoitaa kuolinpesän asioita. Vaihtoehtoisesti kuolinpesän osakkaat ovat voineet valtuuttaa yhden kuolinpesän osakkaan tai muun henkilön (esim. pesänhoitajan) hoitamaan kuolinpesän asioita allekirjoittamansa valtakirjan perusteella. Valtakirjassa tulee olla yksilöitynä toimet, joihin valtuutettu on oikeutettu.

3 Pankkipalveluiden lopetus

Kuolinpesän pankkipalveluiden lopettaminen on yksilöllistä, eikä siihen ole määritetty tiettyä aikaa. Kuolinpesän pankkipalvelut voidaan lopettaa, kun:

- kuolinpesä on kokonaan jaettu
- kuolinpesän nimissä ollut mahdollinen luotto kokonaan maksettu
- kuolinpesällä ei ole voimassa olevaa yritystoimintaa

Verotuksen näkökulmasta on huomioitava, että mahdollisten veronpalautusten vuoksi kuolinpesän tili kannattaa lopettaa vasta sitten, kun vainajan verotus kuolinvuodelta on valmistunut.

Mikäli kuolinpesän osakkaat ovat laatineet valtakirjan ja valtuuttaneet sillä yhden osakkaan lopettamaan tilit ja muut pankkipalvelut, on hänellä oikeus lopettaa kuolinpesään kuuluvat pankkipalvelut. Pankkitoimihenkilö tarkistaa testamentista tai perinnönjakokirjasta, mikäli niissä on osoitettu, miten varat kuolinpesän tileiltä jaetaan. Pankkitoimihenkilö ottaa kopiot testamentista, perinnönjakokirjasta ja muista mahdollisista liitteistä ja tarkistaa valtakirjasta henkilön oikeuden hoitaa asioita. Lisäksi pankkitoimihenkilön on varmistuttava asiaa hoitavan henkilön henkilöllisyys voimassa olevasta henkilöllisyystodistuksesta ja otettava siitä kopio asiakirjojen liitteeksi.

4 Tietoihin oikeutetut erityistapauksissa

Jos käräjäoikeus on määrännyt kuolinpesälle pesänselvittäjän, on hänellä oikeus

- saada tietoja vainajan tilitapahtumista kuolemaa edeltävältä ajalta (Tällöin oikeus tähän on tarkistettava käräjäoikeuden määräyksestä sekä pesänselvittäjän henkilöllisyys on myös varmistettava)

Jos pesänselvittäjä on määrätty laatimaan kuolinpesän ositus, on hän oikeutettu

- saamaan tietoja arvo-osuustilin kirjatuista arvo-osuuksista ja muista tilitapahtumista, mikäli hänen tehtäviinsä on määritelty kuuluvaksi juuri arvo-osuustilin asioiden hoitaminen. (Tällöin oikeus tähän on tarkistettava käräjäoikeuden määräyksestä sekä pesänselvittäjän henkilöllisyys on myös varmistettava)

Jos kuolinpesään kuuluu erityistestamentinsaaja, on hänellä oikeus

- saada tieto niistä varoista, jotka hänelle on testamentissa osoitettu (Tällöin toimihenkilön on otettava kopio testamentista ja todistaa testamentinsaajan henkilöllisyys voimassa olevasta henkilöllisyystodistuksesta sekä ottaa siitä kopio testamentin liitteeksi).

